

מכון ירושלים לחקר ישראל
המרכז למדיניות סביבתית
מייסודה של קרן צ'רלס ה' רבסון

דפוסי נופש בחיק הטבע בקרב העולים מחבר העמים

לריסה פליישמן

2005 – תשס"ו

פרסומי המרכז למדיניות סביבתית מס' 19

דפוס נופש בחיק הטבע בקרב העולים מחבר העמים

לריסה פלישמון

**תודות לקרן קיימת לישראל על מימון המחקר
ולפרופ' ערן פייטלסון על העזרה והייעוץ.**

פרסום זה רואה אור בסיוע קרן צ'רלס ה' רבסון, ניו-יורק.
הדברים הנאמרים הם על דעת המחברת בלבד.

עריכה לשונית: שלמה ארד
עימוד ועיצוב: אסתי ביהם
הפקה והבאה לדפוס: חמוטל אפל

© 2005, מכון ירושלים לחקר ישראל
בית חי אלישר
רח' רד"ק 20, ירושלים 92186

<http://www.jiis.org.il>
E-mail: machon@jiis.org.il

על המחברת

לריסה פליישמן – דוקטור לגיאוגרפיה, מנהלת מחלקת המחקר באגף שומת המקרקעין במשרד המשפטים. חוקרת במחלקה לגיאוגרפיה באוניברסיטה העברית בירושלים. מרצה בנושא השטחים הפתוחים בפקולטה לחקלאות ברחובות. מתמחה בתחומים: תכנון סביבתי, כלכלה סביבתית וגיאוגרפיה התנהגותית.

תוכן העניינים

7	תקציר
11	1. מבוא
11	1.1 רקע
12	1.2 מטרות המחקר
15	2. שיטת המחקר
15	2.1 סקר השדה
16	2.2 הסקר הטלפוני
19	3. ממצאי סקר השדה
19	3.1 מאפייני המדגם והביקורים
22	3.2 ממצאי הסקר עבור כלל אוכלוסיית המדגם של מבקרים-עולים
22	3.2.1 היבטים תפיסתיים של הביקוש ומקורות מידע
23	3.2.2 תדירות הביקורים
26	3.2.3 מניעי הביקור
28	3.2.4 מקורות הביקוש לאתרים הנבדקים
30	3.3 מאפייני הביקוש לנב"ט בקרב העולים בחתכים תרבותיים ודמוגרפיים
30	3.3.1 מניעי הביקור
31	3.3.2 תדירות הביקורים
34	3.4 אומדן הביקוש האפקטיבי והסמוי לפעילויות-נופש
39	4. ממצאי הסקר הטלפוני
39	4.1 מאפייני המדגם ותדירות הביקורים
46	4.2 מאפייני הביקוש לנב"ט: הביקוש האפקטיבי והסמוי
46	4.2.1 היכרות עם אתרי נופש והעדפות המבקרים: זמן ומרחב
51	4.2.2 חשיפה לפרסומי נופש ולמקורות מידע
52	4.2.3 מבנה הביקוש האפקטיבי

4.3 מניעי הביקורים	59
4.3.1 מניעי הביקורים: חתך מרחבי	59
4.3.2 מניעי הביקורים: חתך תרבותי ודמוגרפי	61
5. עיקר הממצאים, מסקנות והמלצות	63
א. הרגלי הנופש בחיק הטבע של כלל אוכלוסיית המחקר	63
ב. הרגלי הנופש בחיק הטבע של פלחי אוכלוסיית המדגם השונים	65
ג. הרגלי הנופש בחיק הטבע בחתך מרחבי	66
6. סיכום	69
מקורות	71
נספח 1: שאלון לסקר השדה	73
נספח 2: שאלון לסקר טלפוני	81
נספח 3: פרופיל דמוגרפי-חברתי של מדגם הנשאלים – סקר טלפוני	91
נספח 4: סקר טלפוני	93
תקציר באנגלית	iii

תקציר

בעשור האחרון אנו עדים לעלייה ניכרת בשימוש בשטחים הפתוחים למטרות נופש. מחקרים וסקרים שנערכו לאחרונה בישראל בחנו היבטים שונים של הביקוש לנופש בחיק הטבע (נב"ט) עפ"י מאפיינים דמוגרפיים וסוציו-כלכליים של המשתמשים. אולם, חתכים אלה אינם תופסים את מלוא השונות במבנה הביקוש לנב"ט, שכן יש חשיבות לתכונות תרבותיות ולהרגלי נופש מסורתיים, אשר במידה ניכרת הם פונקציה של ארצות המוצא של העולים. הרקע התרבותי תורם רבות להטרוגניות של החברה הישראלית, וייתכן שלקבוצות אוכלוסייה שונות יש דגמים שונים של פעילויות נופש.

העולים מברית המועצות לשעבר (חבר העמים) מהווים פלח־שוק משמעותי בקרב המבקרים באתרי טבע ונופש בארץ, ויש להם דפוסי בילוי שונים. למרות המידע העולה מסקרים שנערכו לאחרונה בישראל על היבטי־יירוט־פנים בקרב מגזר העולים (דגני ודגני, 1998; מכוון ברנדמן, 1996), אין ברשותנו עדיין מידע מספיק לגבי ההיקף, המבנה ואופי הביקושים לנב"ט בקרב תת־קבוצות של עולים. בקשר לפלח־אוכלוסייה זה, חסרים גם נתונים על הגורמים המשפיעים על מאפייני הביקוש הכמותיים והאיכותיים כאחד.

מטרת מחקר זה היא לאפיין ולנתח את דגמי השימוש בשטחים פתוחים למטרות נופש בקרב יוצאי ברית המועצות לשעבר (הביקוש האפקטיבי). כמו כן, נועד המחקר לזהות ולאפיין את מבנה הביקוש הסמוי לנב"ט; דהיינו, את הרצון לצרוך פעילויות באתרי הנופש.

מקרב אוכלוסיית המחקר, שכללה עולים מחבר העמים שהגיעו ארצה עם גל העלייה של שנות ה־90, נלקחו שני מדגמים שבאמצעותם ניתן לאמוד את המבנה ואת אופי הביקוש האפקטיבי והסמוי. הניתוח נעשה באמצעות שני סוגי סקרים: האחד הוא סקר־שדה שנערך בקרב המבקרים בפועל במהלך החודשים אפריל–מאי 2000 בארבעה אתרים של קק"ל (פארק קריית־אתא, פארק עמינדב, פארק גילה, ויער להב) והסקר השני הוא סקר טלפוני שנערך בחודשים נובמבר–דצמבר 2000 בקרב עולים המתגוררים במטרופולין חיפה, גוש־דן, ירושלים ובאר־שבע.

מאז שנת 2000 לא בוצע אמנם סקר חוזר בקרב אותה אוכלוסייה, אך ההתרשמות מסקרים אחרים שנערכו לאחרונה ביערות ובפארקים של קק"ל ע"י אותם חוקרים, מעידה על כך שממצאי המחקר ומסקנותיו עדיין תקפים.

עיקרי הממצאים

ממצאי המחקר מעידים על עניין רב שגילו העולים מבריה"מ לשעבר בנופש בחיק הטבע. עניין זה בא לידי ביטוי בהיקפים גדולים של ביקושים – אפקטיביים וסמויים. תדירות הביקורים באתרי הטבע והנופש בקרב העולים בישראל אף גבוהה במקצת בהשוואה לאוכלוסייה הוותיקה. כלומר, אוכלוסיית העולים מהווה פלח־שוק משמעותי בקרב צרכני הנב"ט. זאת ועוד: בקרב העולים ניכר ביקוש סמוי לנופש בחיק הטבע, ממנו ניתן להסיק כי גלום פוטנציאל צרכני גדול לנב"ט בפלח־אוכלוסייה זה. ממצא כללי זה נותן אמת־מידה ברורה באשר לכדאיות ההשקעות המומלצות במענה לביקושי הנב"ט של פלח־אוכלוסייה זה.

א. היכרות העולים עם אתרי־נופש בארץ

במהלך הסקרים התברר כי אנשים אינם מכירים את שמות האתרים (בעיקר יערות ופארקים) בהם ביקרו.

מקור המידע העיקרי לגבי אתרי טבע ונופש עבור מבקרים־עולים הוא "מפה לאוזן", בעוד שרובם מעוניינים לקבל את המידע הרלוונטי בשפה הרוסית, בדואר ובאמצעי־תקשורת אחרים.

ב. הרגלי הנופש בחיק הטבע של אוכלוסיית המחקר

תקופות מסוימות, הנתפסות אצל האוכלוסייה הוותיקה כתקופות ביקורים בחיק הטבע (כגון חול המועד פסח), אינן באות לידי ביטוי בהרגלי הנופש ובדגמי התנהגות הנופש של העולים.

מבחינת המניעים הספציפיים של העולים לנב"ט, מסתבר כי המוטיבציה "להתבודד בחיק הטבע" עם משפחה, חברים, או לבד, היא בעלת משקל רב יותר בהשוואה לכלל המבקרים ביערות ובפארקים.

מבחינת מבנה הביקוש האפקטיבי והסמוי, מעידים ממצאי המחקר על מידת המימוש הגבוהה של הביקוש לפיקניקים ביערות ובפארקים לא־עירוניים. בנוסף, גילו הנשאלים עניין רב בפיתוח אירועי אמנות בטבע, בדפוס נופש אקטיביים ובביקורים בשמורות טבע. כל אלה מצביעים על ביקוש לפעילויות שטרם קיבלו מענה בקרב אוכלוסיית העולים.

ג. הרגלי הנופש בחיק הטבע של פלחים שונים בקרב אוכלוסיית המדגם

זיהוי מניעי הביקור באתרי טבע ונופש עפ"י מאפיינים דמוגרפיים, חברתיים ותרבותיים של העולים, יכול לשמש נדבך חיוני נוסף בתכנון הפיזי של האתרים הללו. למשל, מסתבר כי יוצאי אזור קווקז ואסיה התיכונה מייחסים חשיבות רבה למוטיבציה החברתית ומגלים עניין פחות בטבע עצמו בביקוריהם ביערות ובפארקים, ואילו מבקרים מבוגרים ומשכילים יותר מייחסים חשיבות רבה למוטיבציות הקשורות בטבע ובהיכרות עם מקומות חדשים בארץ.

ד. הרגלי הנופש בחיק הטבע בחתך מרחבי

מבחינת סך הביקורים בנב"ט של עולים המתגוררים בארבע המטרופולינים בארץ, קיימת מגמה של ירידה במספר הביקורים ככול שיורדים מן הצפון לדרום. דהיינו, העולים תושבי חיפה מרבים לבקר בחיק הטבע יותר מהאחרים, ואילו העולים המתגוררים בבאר-שבע ממעטים לבקר בהם ונמצאים בקצה השני של מדרג המבקרים. זאת ועוד, עולים המתגוררים בבאר-שבע נבדלים בתפישותיהם ובהרגלי הביקור שלהם בחיק הטבע בהשוואה לכלל אוכלוסיית המדגם מבחינות רבות, כגון: שיעור נמוך יותר של היוצאים לנב"ט, תדירות הנב"ט הנמוכה בארץ לעומת נב"ט בארצות המוצא, שיעור גבוה יחסית של מבקרים שלדעתם יערות ופארקים באזור הדרום הם צפופים ואינם מטופלים היטב, ועוד.

התדירות הנמוכה יחסית של נב"ט בקרב העולים המתגוררים בבאר-שבע נגזרת אמנם גם מהסביבה המדברית אליה הם לא רגילים, אולם נופש במדבר הוא סוג ייחודי של נב"ט והוא פופולארי בקרב פלחי אוכלוסייה מצומצמים מאוד שאינם מתגוררים בהכרח בבאר-שבע. מאחר שהדגש במחקר הנוכחי הושם על חקר דפוסי הנב"ט של עולים ביערות ובפארקים של קק"ל, מעניין לציין כי תפישות והרגלי הנב"ט של העולים המתגוררים בבאר-שבע אינם נבדלים בצורה ניכרת מהתפישות והרגלי הנופש של כלל האוכלוסייה המתגוררת באזור הדרום. על כך מעידים ממצאי הסקרים שנערכו ע"י אותו מחקר ביערות קק"ל באזור הדרום (בפרט ביער להב), במסגרת מחקר אחר, שבדק את רמת השירות לנופש בחיק הטבע. מכאן עשויות המלצות המדיניות הנובעות מהממצאים לתרום מענה לנב"ט עבור כלל האוכלוסייה המתגוררת באזור בעל מגוון מצומצם למדי של אפשרויות נופש.

עיקר ההמלצות למדיניות

1. הרגלי ודגמי התנהגות הנופש של העולים מגלים כי קיים מחסור במקורות מידע רלוונטיים בנוגע לאפשרויות הנופש ואתרי הנופש בארץ. בתחום זה מומלץ להתייחס לסוגיית השיווק, להרבות בפרסומי טיולים בכלי התקשורת בשפה הרוסית ולהפיץ עלונים ודברי הסבר בשפה הרוסית בדואר ובמקומות ציבוריים בהם קיים ריכוז גבוה של אוכלוסייה דוברת רוסית (כגון חנויות "רוסיות", מתנ"סים, אולפנים, מועדונים וכד'). כמו כן מומלץ להוסיף עלונים בשפה הרוסית בתחנות המידע בכניסה לאתרים.
 2. בהתאם לחשיבות שמייחסים העולים להתבודדות בחיק הטבע, מומלץ לנקוט צעדים תכנוניים, כגון ניצול יעיל של משאבי הטבע ומבנה הנוף, תכנון מערך שבילי טיול במרחבים פנימיים של יערות ופארקים, ועוד.
 3. לאור הממצאים באשר למבנה הביקוש הסמוי של העולים לנב"ט, מומלץ להשקיע בתכנון ובביצוע אירועי אמנות ביערות ופארקים (קונצרטים, תערוכות, סדנאות אמנות וכד'), וכן בפיתוח ובתחזוקת שטחים ונופים טבעיים בתוך אתרי קק"ל.
 4. בהקשר להרגלי הנב"ט של פלחי אוכלוסייה שונים, מומלצת התייחסות ראויה לחלוקה פונקציונאלית של אתרי הנופש ולתכנון ועיצוב האזורים הפנימיים של האתר (לרבות חניונים, מסלולים, מוקדי עניין, מגרשי משחק וספורט וכד'), בהתאם לפרופיל דמוגרפי-תרבותי של המבקרים, כדי לתת מענה לציפיות ולרצונות של פלחי האוכלוסייה השונים.
 5. לאור הממצאים בנוגע להרגלי נב"ט של עולים בחתך מרחבי, אנו ממליצים על כיווני פיתוח באתרי-נופש באזור הדרום, לרבות יצירת היצע מגוון יותר של פעילויות נופש באתרים (אטרקציות, פעילויות ספורטיביות, מסלולי רכיבה על סוסים ועוד), ליזום פעילויות עם תכנים (כגון אירועי "מלחמה במדבור" תוך שיתוף פעיל של המבקרים), לגוון את צמחיית היערות והפארקים ולהשקיע בתכנון ובעיצוב האתרים, בהתחשב בתנאי האקלים הספציפיים השוררים באזור הדרום.
- נראה כי התאמתם של יערות ופארקים של קק"ל לביקושי נב"ט של פלחי-אוכלוסייה שונים של עולים, עשויה למשוך לאתרים אלה לא רק מבקרים פוטנציאליים נוספים מקרבם, כי אם גם חובבי-טבע מהאוכלוסייה הכללית, ולגוון את פעילויות הנופש באתרי קק"ל.

לריסה פלישמון

2005, תשס"ה

האוניברסיטה העברית, ירושלים

1. מבוא

1.1 רקע

בעשור האחרון אנו עדים להקטנה הדרגתית בהיקף השטחים הפתוחים בישראל עקב לחצי פיתוח ניכרים, המתבטאים בתהליכי בנייה, בהפשרת קרקעות למגורים ותעסוקה, הקמת תשתיות וסלילת כבישים. כל אלה מתרחשים בעיקר באזורים שיש בהם ביקוש הולך וגובר לנופש בחיק הטבע (נב"ט). כלומר, במקביל ללחצי הפיתוח, חל תהליך של עלייה ניכרת בשימוש בשטחים הפתוחים למטרות נופש.

מחקרים וסקרים שנערכו לאחרונה בישראל מתייחסים להיבטים שונים של סוגיית הביקוש המגוון לצורות בילוי בחיק הטבע. מחקרים אלה, אשר נעשו הן בחתך ארצי והן עבור אזורים מסוימים, מאפשרים לעמוד על דפוסי צריכת הנופש בארץ ועל המגמות לאורך זמן. חלק ממחקרים אלה בחנו את מבנה הצריכה בפועל, כלומר את "הביקוש האפקטיבי" לאתרי נופש ולפעילויות נופש ופנאי בארץ (משרד התיירות, 1991, 1994; כ"ץ ועמיתיו, 1992; פליישר, רותם ובנין, 1993; פליישר, 1997, 2000). מחקרים אחרים בחנו את הביקוש הסמוי, דהיינו, את הצרכים וההתעניינות של המבקרים הפוטנציאליים, אשר אינם מממשים את רצונותיהם בתחום הפנאי והנופש, וכן את הסיבות לאי־מימוש הצרכים (פליישר, רותם ובנין, 1993; סלומון, פייטלסון, פליישמן, 1997).

כל אלה נבחנו בחתכים הנבדלים ע"י מאפיינים דמוגרפיים וסוציו-כלכליים, הן עבור משתמשים בפועל והן עבור משתמשים פוטנציאליים. מתוך מחקרים אלה ואחרים עולה, בין היתר, כי הגידול בביקוש לנב"ט, האופייני לקבוצות אוכלוסייה שונות, אינו כמותי בלבד, אלא מתבטא גם בהרחבת מגוון פעילויות הנופש ובגידול הביקוש לפעילויות חדשות יחסית לנופשים ישראלים (כגון: רכיבה על סוסים, טיולי ג'יפים, שיט וכו'). העלייה בביקוש לפעילויות אלו גורמת לצריכת שטחים פתוחים נרחבים.

בנוסף לתהליכים אלה גוברת המודעות – הן בעולם והן בישראל, הן בקרב אנשי־מקצוע והן בקרב הציבור הרחב – לחשיבות שמירת המגוון הביולוגי והטבעי. לאור כל זאת, יש לתת מענה לביקוש לנופש בחיק הטבע באיכות ובכמות הנדרשת, ולהביא לפגיעה מינימאלית במערכות האקולוגיות. משימה זו מחייבת ניהול הביקושים לנב"ט (קפלן ואחרים, 2000; וונדינה, 1991; מירונינקו, 1998; Miller et al., 2001). לשם כך יש לבחון ולחקור את ההיבטים התפיסתיים וההתנהגותיים השונים של סוגיית הביקוש לנב"ט.

יש לציין כי חתכים דמוגרפיים וסוציו-כלכליים אינם תופסים את מלוא השונות והרב־גוניות של החברה הישראלית, שכן יש חשיבות לתכונות תרבותיות שהן במידה רבה פונקציה של המוצא. רקע תרבותי תורם רבות להטרוגניות של החברה. לפיכך, עשויות קבוצות שונות של אוכלוסייה לשקף הבדלים ניכרים בתפיסתן ובהתנהגותן בחיק הטבע כפונקציה של מוטיבציה, העדפות ועמדות שונות כלפי הביקור (Stahi, 1993; Carr and Williams, 1993). ייתכן, אפוא, כי לקבוצות אוכלוסייה שונות יש דגמים שונים ונבדלים של פעילות נופש.

אחת הקבוצות הגדולות, אשר לה דפוסי בילוי שונים, היא קבוצת העולים מברית המועצות לשעבר (חבר העמים). יתרה מכך, קבוצת אוכלוסייה זו אינה הומוגנית בפני עצמה, וגם בתוכה ניכרת שונות מבחינה תרבותית. בשלב זה הוכיחו כבר יוצאי חבר העמים התעניינות בפועל בפעילויות נופש שונות, והם מהווים פלח שוק משמעותי בקרב המבקרים באתרי טבע ונופש בארץ בכלל, וביערות קק"ל בפרט.

מחקרים וסקרים שנערכו בשנים האחרונות בישראל, המתייחסים לקבוצת אוכלוסייה זו, התמקדו בעיקר בהיבטי תיירות הפנים. מחקרים אלה בדקו את שיעורי היוצאים לחופשות בקרב העולים, את דפוסי החופשות ואת אופי הבילוי שלהם במהלך החופשה (מכון ברנדמן, 1996). כמו כן נבחנו במחקרים אלה צינורות השיווק והפרסום של משרד התיירות בנושא תיירות הפנים בקרב המגזר של העולים מחבר העמים (דגני ודגני, 1998). אולם סקרים אלה לא התייחסו לניתוח וללימוד מבנה הביקוש לנופש בחיק הטבע בקרב תת־קבוצות של העולים. כמו כן, אין ברשותנו מידע לגבי היקף ואופי הביקוש לנב"ט בקרב פלח־אוכלוסייה זה, שימוש בשטחים פתוחים בעונות שונות, וגורמים המשפיעים על מאפייני ביקוש כמותיים ואיכותיים. נושאים אלה ואחרים לא קיבלו עד כה ביטוי ראוי במחקר שיטתי עבור אוכלוסייה זו.

1.2 מטרת המחקר

מטרתו הכללית של המחקר היא לאפיין ולנתח את דגמי השימוש בשטחים הפתוחים למטרות נופש בקרב יוצאי ברית המועצות לשעבר.

באופן ספציפי, ניתן להבחין בכמה שאלות מרכזיות בהן מתמקד מחקר זה:

1. מהם מאפייני הביקוש לנב"ט בקרב העולים מחבר העמים בחתך מרחבי (אזורי הארץ) ועונתי (עונות השנה המועדפות) וכן מבחינת אופן פעילויות הנופש המועדפות?

2. מהי מידת ההתעניינות של העולים במגוון פעילויות הנופש האפשריות ביערות ובפארקים של קק"ל, ובכלל זה באירועי תרבות למיניהם, המתקיימים או מתוכננים באתרים אלה?
3. מהי תפיסתם של העולים לגבי יערות אורן נטע-אדם לעומת שטחים פתוחים אחרים (כגון, שמורות טבע בהן הנופים הם טבעיים בעיקר)?
4. האם ישנו שינוי בתדירות בה מבקרים העולים בחיק הטבע בישראל, בהשוואה לבילוי מסוג זה טרם עלייתם ארצה, ומהו הכיוון של שינוי זה?
5. מהם הגורמים המשפיעים על דפוסי הנופש בחיק הטבע בקרב העולים?
6. כיצד משפיעה השונות התרבותית והסוציו-כלכלית בקרב העולים הנופשים, על דפוסי הבילוי בחיק הטבע?
7. האם יש שוני בדפוסי ובמניעי הביקוש לנופש בחיק הטבע בקרב העולים, לעומת כלל קהל המבקרים ביערות ובפארקים של קק"ל, ומהו שוני זה?
8. מהו תפקיד המרחק המפריד בין מגורי העולים לבין אזורי הנופש בשיקולי הבחירה באזור הבילוי בחיק הטבע?
9. מהי המשמעות של ממצאי המחקר לגבי מדיניות הניהול והתכנון של אזורי נופש בכלל, ויערות קק"ל בפרט?

שאלות אלו ואחרות מכתיבות את פירוט המטרה הכללית של המחקר בהתאם לצורך להתייחס הן לביקוש האפקטיבי והן לביקוש הסמוי. על כן, ניתן לפרט את המטרה הכללית של המחקר בצורה הבאה:

1. המטרות המפורטות, המתייחסות לביקוש האפקטיבי לנב"ט:
 - אפיון וניתוח דפוסי ומניעי הביקוש לנופש בפועל, כמותית ואיכותית;
 - בחינת הגורמים המשפיעים על הביקושים;
2. המטרות המפורטות, המתייחסות לביקוש הסמוי לנב"ט:
 - זיהוי ואפיון קבוצות של אוכלוסיית עולים שאינן מבקרות בחיק הטבע;
 - בדיקת הסיבות העיקריות לאי-ביקורם;
 - זיהוי ואפיון הביקוש הסמוי לנב"ט בקרב העולים לשם זיהוי המבקרים הפוטנציאליים;
 - זיהוי הגורמים העשויים למשוך עולים נוספים לאתרי-טבע ונופש בארץ.

2. שיטת המחקר

בהתאם למטרות המחקר שהוגדרו בסעיף הקודם, נלקחו שני מדגמים מכלל אוכלוסיית המחקר, שהיא אוכלוסיית העולים מחבר העמים (חמ"ע) שהגיעו ארצה עם גל העלייה של שנות ה-90, שבאמצעותם ניתן לאמוד את המבנה ואת אופי הביקוש האפקטיבי (שימוש באתרי טבע ונופש וביצוע פעילויות נופש בפועל) וכן את הביקוש הסמוי (הרצון לצרוך את הפעילות ולבלות באתרי הנופש). נתונים לניתוח סוגי ביקוש שונים נאספו באמצעות שני הסקרים: סקר השדה והסקר הטלפוני.

2.1 סקר השדה

הסקר הראשון, הוא סקר השדה, נערך בקרב העולים שביקרו בפועל באתרי-טבע ונופש של קק"ל. סקר זה נערך בשני שלבים:

- טרם שבוצע הסקר העיקרי, נערך סקר גישוש בחודש מארס 2000, בחג הפורים ובשתי השבתות שלאחריו, באזור המרכז (פארק קנדה). מסקר זה התברר כי עיקר הנתונים שהתקבלו מהשאלון וכן מבנה השאלון וניסוחו, תואמים את מטרות המחקר. מבנה השאלון מאפשר אמנם תשאול של מבקרים העוסקים בפעילויות נופש שונות, אך הרוב המכריע של הנשאלים עסקו בפיקניקים או ב"מנגלים" (צליית בשר על כירה בחיק הטבע). כמו כן, מסקר הגישוש עלה כי השפה הרוסית, בה מנוסח השאלון, אפשרה ייצוג מלא יותר של המבקרים העולים, הנמנים עם שכבות אוכלוסייה שונות, הן מבחינת הפרופיל הדמוגרפי-חברתי הרחב והן מבחינת מועד העלייה. דהיינו, הסקרים כללו לא רק אנשים ששולטים היטב בשפה העברית – בעיקר אנשים צעירים ומשכילים יותר או עולים שהגיעו ארצה בשנות ה-90 המוקדמות – אלא גם מבקרים שאינם שולטים כלל בשפה העברית או ששליטתם בה עדיין מוגבלת ואינה מאפשרת להתמודד עם שאלון (לקרוא, להבין ולענות על השאלות). אלה הם לרוב אנשים מבוגרים, או עולים שעד תקופת הסקר לא הספיקו ללמוד את השפה ברמה מספקת. במהלך סקר הגישוש מולאו בסה"כ 41 שאלונים.
- לצורך הסקר העיקרי נבחרו ארבעה יערות של קק"ל באזור ירושלים (פארק עמינדב ופארק גילה), באזור הדרום (יער להב) ובצפון הארץ (הפארק בקריית-אתא). בחירת האתרים נעשתה בתיאום עם אנשי אגף התכנון של מינהל פיתוח הקרקע בקק"ל. סקר

השדה עשה שימוש בשאלון השדה שנערך כאמור בשפה הרוסית (השאלון המקורי וכן תרגומו לעברית, ראה בנספח 1). סקרים אלה בוצעו במהלך החודשים אפריל – מאי 2000 (חג וחול המועד פסח ושבתות). במסגרת סקרי השדה נאספו בכל האתרים 206 שאלונים אפקטיביים, באמצעותם התקבלו הנתונים הנדרשים להשגת מטרות פרטניות המתייחסות לזיהוי הביקוש בפועל לנב"ט.

2.2 הסקר הטלפוני

אוכלוסיית היעד לסקר השני – הסקר הטלפוני – היא כלל אוכלוסיית העולים ("המבקרים הפוטנציאליים") המרוכזת במוקדי ביקוש עיקריים לנב"ט: חיפה והקריות, גוש־דן (בעיקר תל־אביב), ירושלים ובאר־שבע. המדגם המייצג לסקר זה נבחר באקראי, תוך שאיפה לחלוקה פרופורציונלית בין אזורי היעד מבחינת מספר העולים המתגוררים בהם. הסקר הטלפוני עשה שימוש בשאלון התואם את סוג הסקר, ונערך אף הוא בשפה הרוסית (שאלון מקורי ותרגומו לעברית, ראה נספח 2).

הסקר הטלפוני בא להשלים את ממצאי סקר השדה בכך שבאמצעותו ניתן, בין השאר:

- לזהות את דגמי התנהגות הנופש בקרב כלל אוכלוסיית העולים, ולא רק בקרב המבקרים ביערות ופארקים שנדגמו במהלך סקר השדה ועסקו כאמור בעיקר בפיקניקים ובמנגלים.
- לאתר ולאפיין את אותן קבוצות עולים שאינן יוצאות לנב"ט ולבדוק את הסיבות לכך. לשם כך נעשה הסקר הטלפוני הן בקרב העולים שביקרו בשנה האחרונה באתרי טבע ונופש והן בקרב אוכלוסיית העולים שלא יצאו לנב"ט בתקופה זו.

סקר זה בוצע בשני שלבים:

- בשלב ראשון (אוקטובר, 2000) בוצע סקר גישוש במדגם מצומצם (38 שאלונים) בקרב העולים המתגוררים בירושלים בלבד. זאת על־מנת לבחון את יעילות השאלות שנוסחו להשגת מטרות המחקר, וכן את בהירות המונחים והמושגים לקהל הנשאלים. תוצאות סקר הגישוש הצביעו על כך שהשאלון נערך עקרונית באופן יעיל, נכון ומתאים להשגת מטרות הסקר.
- בשלב השני נערך סקר טלפוני עיקרי בחודשים נובמבר–דצמבר 2000. כתוצאה מהסקר נאספו 514 שאלונים אפקטיביים שהם כ־60% מכלל המדגם.

האפקטיבי מתחלק בין אזורי היעד בצורה הבאה: 79 שאלונים (כ-15%) מאזור באר-שבע, 111 שאלונים (כ-22%) מאזור ירושלים, 160 שאלונים (כ-31%) מאזור תל-אביב וגוש-דן ו-164 (כ-32%) מאזור חיפה.

כל המידע על המבקרים באתרים הנבחרים (סקר השדה) וכן על אוכלוסיית המדגם בסקר הטלפוני, הוקלד כקובץ מחשב JUMP. על סמך נתונים אלה נערך ניתוח סטטיסטי על-מנת לתת מענה לשאלות המחקר המוצגות בסעיף 1.2. בדיקות אלו בוצעו באמצעות שיטות ניתוח שונות. בכלל זה ניתן לציין ניתוחים סטטיסטיים חד-משתנים ודו-משתנים (זיהוי ממוצעים, שכיחויות, שיעורים ופרופורציות, מתאמים בין המשתנים וכו'), וכן שימוש במודל LOGIT. בפרק הבא נעשה ניתוח סטטיסטי של הנתונים שנאספו במהלך סקרי השדה.

3. ממצאי סקר השדה

3.1 מאפייני המדגם והביקורים

בלוח 3.1 מוצג פרופיל דמוגרפי-חברתי של אוכלוסיית המדגם בכל האתרים שנבדקו. פרופיל זה כולל משתנים כגון: מין, גיל, מצב משפחתי, מספר וגיל הילדים, השכלה, הכנסה וזמינות רכב. כמו כן, לוח זה מציג את התפלגותם של המשתנים הללו גם עבור כלל המבקרים¹, וזאת לצורך השוואה בין מאפיינים דמוגרפיים וחברתיים של מבקרים-עולים לבין כלל המבקרים ביערות ובפארקים של קק"ל.

כפי שעולה מהלוח, בקרב מבקרים-עולים גבוה שיעור הנשים משיעור הגברים (55.6% לעומת 44.4% בהתאמה), בעוד שיחס זה בקרב כלל המבקרים הוא הפוך (47.3% לעומת 52.7% בהתאמה). קהל המבקרים-עולים, ככלל, הוא מבוגר יותר: שיעורם של הנסקרים בגילאים בין 49 לבין 64 שנים הוא כ-57%, בעוד ששיעור המבקרים באותם גילאים בקרב כלל האוכלוסייה הוא 37% בלבד. כמו כן, ניתן לציין פער ניכר בין קבוצת העולים לבין כלל המבקרים מבחינת רמת ההשכלה: באתרי נופש וטבע של קק"ל מבקרים עולים שהשכלתם היא לרוב מעל לתיכונית (כ-73%), לעומת 45% בעלי אותה רמת ההשכלה בקרב כלל אוכלוסיית המבקרים. יש להתחשב בנתונים אלה בתכנון, פיתוח וניהול האתרים, פעילויות נופש ומתקני שירות, כדי לתת מענה נדרש לפלחי אוכלוסייה אלה.

לרוב המבקרים-עולים היה הביקור שבמהלכו נעשה הסקר, ביקור חוזר. שיעור זה הוא נמוך יותר מאשר בקרב כלל המבקרים, אך ההבדל אינו משמעותי (74.6% לעומת 78.5% בהתאמה). לוח 3.2 מציג את פירוט הנתון הזה לפי האתרים. מלוח זה עולה כי הפער הניכר ביותר בניסיון הביקורים הוא בין יער להב לבין פארק קריית-אתא: לכ-83% ממבקרי יער להב היה הביקור הנוכחי בו ביקור חוזר, לעומת כ-66% ממבקרי קריית-אתא שביקרו בו יותר מפעם אחת. ממצא זה נובע, כנראה, מהבדל משמעותי ביותר בין אפשרויות וחלופות נופש באזור הצפון לעומת אזור הדרום.

¹ נתון זה וכן נתונים נוספים שיוצגו בהמשך ומתייחסים לכלל מדגם המבקרים, נלקחו מהמחקר שנעשה בשנת 1997 על-ידי אותם חוקרים, בנושא: "דפוסי השימוש בנופש בחיק הטבע". מחקר זה נעשה בקרב מבקרים בפועל (סקר-שדה), וכן בקרב אוכלוסייה בעלת נטייה לבלות בחיק הטבע (חברי החברה להגנת הטבע) באמצעות סקר-דואר. נתונים שצוינו בלוח 3.1 מתייחסים לממצאי סקר השדה.

לוח 3.1: פרופיל דמוגרפי-חברתי של מדגם המבקרים (אחוזים)

שם המשתנה	מבקרים-עולים	כלל המבקרים
כלל המדגם	206	564
מין: גברים נשים	44.4 55.6	52.7 47.3
גיל: 25-18 34-26 49-35 64-50 +65	18.0 21.8 36.4 20.9 2.9	18.2 43.6 26.3 10.7 1.2
השכלה: פחות מ-12 שנות לימוד 15-13 16 ויותר	26.6 38.9 34.5	54.4 25.5 20.1
מצב משפחתי: נשוי / נשואה לא נשוי / לא נשואה	71.0 29.0	78.8 21.2
ילדים: אין 1-2 ילדים 3 ילדים ויותר	21.7 72.9 5.3	אין נתונים
גיל הילד הצעיר: מתחת ל-5 שנים 10-6 15-11 +16	28.6 14.9 14.9 41.6	אין נתונים

לוח 3.1 – המשך

שם המשתנה	מבקרים-עולים	כלל המבקרים
הכנסה: פחות מ-2,499 2,500-4,999 5,000-9,999 יותר מ-10,000	7.3 39.7 38.2 14.7	אין נתונים
אזור מגורים לפני העלייה: קווקז ואסיה התיכונה שאר אזורי ברה"מ לשעבר	16.1 83.9	
זמינות רכב: אין מכונית אחת שתיים או יותר	29.5 64.7 5.8	13.2 86.8 אין נתונים
ניסיון קודם: שיעור הביקורים החוזרים	74.6	78.5
תכיפות הביקורים בחיק הטבע: פחות מפעם אחת בשנה כ-1-3 פעמים בשנה כ-4-10 פעמים בשנה כפעם בחודש ויותר	1.9 22.0 37.8 38.3	3.4 20.6 42.3 33.7
הרכב הקבוצה שבמסגרתה נערך הטיול: קרובי משפחה קרובי משפחה וחברים חברים לבד	31.6 32.0 36.8 0.01	39.8 34.8 24.9 0.5

3.2 ממצאי הסקר עבור כלל אוכלוסיית המדגם של מבקרים-עולים

3.2.1 היבטים תפיסתיים של הביקוש ומקורות מידע

עוד לפני ניתוח הממצאים, יש לציין כי במהלך הסקר התגלתה תופעה מעניינת: בעוד שבחגים עצמם ובשבתות ביקרו בחיק הטבע הן מבקרים-עולים והן מבקרים-ותיקים – הרי שבחול המועד פסח לא אותרו כלל משפחות עולים ברוב האתרים בהם נערך הסקר. ייתכן שהדבר נובע משני טעמים:

- **ראשית**, בניגוד לאוכלוסייה הוותיקה, המושג "חול המועד" אינו נתפס ככל הנראה מבחינה קוגניטיבית בקרב העולים יוצאי ברה"מ לשעבר כתקופת חופש. כתוצאה מכך, מספרם של העובדים בקרב העולים הוא ככל הנראה גבוה יותר מאשר בקרב הוותיקים בתקופה זו.
- **שנית**, חוסר תודעה מנטלית והרגלים פראקטיים אודות יציאה לחיק הטבע ולנופש באמצע השבוע ולא רק בשבתות או בחגים, עשוי למנוע מאנשים לבקר באתרי נופש אף אם הם אינם עובדים באותם ימים.

זהו ההיבט התפיסתי של הביקוש לנב"ט עבור אוכלוסיית העולים מחמ"ע, שממנה נגזרים מאפיינים התנהגותיים של דגמי נב"ט בקרב העולים. ממצא זה דורש התייחסות שיווקית מכוונת לקבוצת אוכלוסייה זו מטעם הגורמים המעוניינים למשוך אותה לנב"ט גם בימי חול המועד.

על הצורך בהתייחסות שיווקית, ספציפית לאוכלוסייה זו, מצביע גם ממצא נוסף: התברר כי המקור העיקרי למידע לגבי אתרי טבע ונופש בקרב העולים הוא "מפה לאוזן". יותר מ-80% של הנשאלים בכל האתרים שנבדקו שמעו על אתר הנופש בו נעשה התשאול, מחברים או מקרובי משפחה. בלוח 3.2 הוצגה התפלגות הנשאלים לפי מקור המידע לגבי אתרי הנופש בהם ביקרו.

הדבר יכול לנבוע משתי סיבות אפשריות:

- מחסור כללי במידע רלוונטי, המועבר בצינורות שיווק שונים כגון כלי התקשורת, עלונים וסוגי פרסום אחרים. נימוק זה נתמך במידה מסוימת גם בממצאי המחקר הקודם (ראה הערה 1 בעמוד 17), המצביעים על כך שבין כל הסיבות האפשריות לאי-

ביקור בפארק קנדה וביער בן־שמן, הסיבה העיקרית היא חוסר מידע על האתרים הללו (46.7% ו־31.1% בהתאמה);

- מחסור באינפורמציה רלוונטית בשפה הרוסית, בהתחשב בכך שחלק ניכר של העולים אינם קוראים, אולי, עיתונים ופרסומות בעברית (בעיקר אלה שהגיעו ארצה בגיל מבוגר יחסית, אך שואפים לנפוש בחיק הטבע).

למרות השוני ברקע לשני הממצאים הללו (לממצא הראשון רקע תפיסתי קוגניטיבי, בעוד שהממצא השני קשור יותר באי־התאמה בין אמצעי השיווק לקהל היעד) – שניהם מחייבים התייחסות ראויה לסוגיית השיווק. כלומר, יש צורך לבחון הן את צינורות השיווק הקיימים והן את הדרכים הנוספות להעברת המידע לגבי אתרי טבע ופעילויות הנופש המוצעות בהם, כגון פרסום בשפה הרוסית בעיתונים ובכלי־תקשורת אחרים, עלונים בשפה הרוסית המופצים בריכוזי אוכלוסייה דוברת רוסית וכד'.

לוח 3.2: התפלגות הנשאלים לפי מקור המידע לגבי אתרי־נופש (אחוזים)

משתנה	סה"כ המדגם	יער להב	פארק גי ה	עמינדב	קריית־אתא	קנדה
מקור המידע:						
חברים	80.9	91.5	66.7	70.4	87.9	73.2
פרסומות	0.49	–	–	–	–	2.4
עלונים	3.35	–	–	3.7	3.0	12.2
נודע במקרה	13.0	8.5	20.8	25.9	9.1	12.2
גר בסביבה	1.43	–	12.5	–	–	–
ניסיון קודם:						
ביקור חוזר	74.6	83.1	70.8	71.4	66.7	68.3
ביקור ראשון	25.4	16.9	29.2	28.6	33.3	31.7

3.2.2 תדירות הביקורים

למרות נגישות לקויה למידע רלוונטי לגבי אתרי טבע ונופש, וכן היבטים תפיסתיים מסוימים המצמצמים את תקופות הביקורים בנב"ט בקרב העולים, נתוני הסקר מאפשרים

להסיק כי אוכלוסייה זו מאופיינית ע"י עניין רב יחסית בנב"ט. מסקנה זו מתבטאת, בין היתר, בממצאים הבאים:

- תכיפות הביקורים בחיק הטבע: שיעור המבקרים היוצאים לחיק הטבע פעם בחודש ויותר הוא גבוה יותר בקרב העולים בהשוואה לכלל קהל המבקרים (38% לעומת 32%, לוח 3.1);
- 43% מהנשאלים-עולים הגבירו את תכיפות הביקורים בחיק הטבע בארץ בהשוואה להרגלי נב"ט בברה"מ לשעבר. זאת לעומת 36% מהנשאלים שדיווחו על תדירות ביקורים נמוכה יותר בישראל.

לוחות 3.3 ו-3.4 מציגים את התפלגות הנשאלים מבחינת הסיבות לשינויים בתדירות ביקוריהם בחיק הטבע בארץ לעומת נב"ט בברה"מ לשעבר. ממצאי לוח 3.3 מצביעים על שתי הסיבות העיקריות להגברת תדירות הביקורים, שסביר כי הן קשורות אחת בשנייה: זמינות הרכב והמרחקים הקצרים יחסית לאתרי טבע ונופש (בהשוואה למרחקים בכלל, ולאיתרי טבע ונופש בפרט, שהם בקנה מידה מרחבי אחר לגמרי ברוסיה). הדבר יכול לרמוז על תפקיד המרחק בין אזורי המגורים לאזורי נופש, כאשר מדובר ביציאה לחיק הטבע לטווחי זמן קצרים (מכמה שעות עד יום שלם, ללא לינה מחוץ לבית). כמו כן, כשליש מהמשיבים ציינו את ייחודיות הטבע כסיבה העיקרית להגברת הביקורים.

לוח 3.3: התפלגות הנשאלים לפי סיבות לתדירות הנב"ט הגבוהה יותר

סה"כ המדגם	208
שיעור הנשאלים המבקרים בחיק הטבע בתכיפות הגבוהה יותר (סה"כ)	43.1%
מתוכם מהסיבות הבאות:	
זמינות הרכב	68.9%
מרחקים קצרים למדי בין אזורי המגורים לאזורי נופש	43.3%
ייחודיות הטבע בארץ	30.0%
יותר זמן פנוי	28.9%

עניין רב יותר יש בממצאי לוח 3.4, מאחר שממצאים אלה מאפשרים לאתר בין כל הסיבות להפחתת תדירות הביקורים, את אלו שניתנות להשפעה מצד הגורמים השואפים למשוך

פלח־אוכלוסייה נוספים ליערות ולפארקים של קק"ל בכלל, ולהגביר את מספר ביקוריהם באתרים שנבדקו, בפרט.

לוח 3.4: התפלגות הנשאלים לפי סיבות לתדירות הנב"ט הנמוכה יותר

סה"כ המדגם	208
שיעור הנשאלים המבקרים בחיק הטבע בתכיפות הנמוכה יותר (סה"כ)	36.3%
מתוכם מהסיבות הבאות:	
חוסר זמן	64.5%
אין רכב	31.6%
אילוצים כלכליים	27.6%
צפיפות באתרי טבע ונופש	26.3%
חוסר היכרות עם אתרי נופש בארץ	26.3%
אי־התאמת הטבע בארץ לנופש המועדף	23.7%

מלוח 3.4 מסתבר כי מסך הנשאלים שהפחיתו את תדירות ביקוריהם לנב"ט, הסיבה העיקרית לכך לגבי שני שלישים מהמבקרים היא אילוצי הזמן. בהתחשב במגמה הכללית של הגדלה הדרגתית של הזמן הפנוי בקרב תושבי הארץ, וכן בהתחשב בסיבות העיקריות להגברת התדירות שהובאו בלוח 3.3 (זמינות הרכב ומרחקים קצרים), ייתכן כי חלק מהעולים, המציינים את חוסר הזמן כסיבה להפחתת מספר הביקורים, יבלו בעתיד לעתים קרובות יותר בחיק הטבע.

אחת הסיבות המוצגות בלוח 3.4 נקשרת למסקנה הקודמת בנוגע לצורך בהתייחסות שיווקית מיוחדת: כ־26% מהנשאלים מבקרים פחות בחיק הטבע מפאת אי־היכרות עם אתרי טבע ונופש בארץ. חשוב גם לציין כי בקרב הסיבות שבעטיין הפחיתו הנשאלים את תדירות הנב"ט בארץ, תופסת סיבת הצפיפות באתרים מקום משמעותי עבור כ־26%. את כל הסיבות המצוינות בלוח 3.4 ניתן לחלק לשתי קבוצות:

- סיבות שאינן ניתנות להשפעה ישירה או אף עקיפה מצד הגורמים האחראיים על־פיתוח אתרי טבע כתשתיות לנב"ט, כגון אי־זמינות רכב, אילוצים כלכליים או אי־התאמת הטבע בארץ לפעילויות נופש המועדפות ע"י פלח־אוכלוסייה זה;

- בניגוד לסיבות מהקבוצה הראשונה, שתי הסיבות הנוספות – אי-היכרות עם אתרי נב"ט ועומס-יתר באתרים אלה – ניתנות להשפעת הגורמים האחראיים על התכנון והניהול של אתרי נופש באמצעות כלים רגולטיביים ו/או תכנוניים.

3.2.3 מניעי הביקור

אחת השאלות שהמחקר הנוכחי מעלה היא: מהם המניעים לביקוש לנב"ט בקרב מבקרים-עולים. בדיקת שאלה זו מבוססת על תשובותיהם של הנסקרים שהתבקשו לדרג את רשימת הסיבות לביקור על-פי סדר חשיבותן. טווח הציונים נע בין 1, שפירושו "לא חשוב כלל", ועד 5, שפירושו "חשוב מאוד" (שאלה 10, נספח 1). בלוח 3.5 הובאו תוצאות הבדיקה באתרים שנחקרו במהלך סקר השדה. להקלת קריאת הממצאים, במקום חמש קבוצות – בהתאם לחמישה ציונים בסולם המקורי – הובחנו שלוש קבוצות על סמך איחוד הציונים 1 ו-2, וכן 4 ו-5.

לוח 3.5: התפלגות הנשאלים על-פי מידת החשיבות של הסיבות לביקור

ממוצע	ציונים (אחוזים)			מוטיבציות
	5 + 4	3	2 + 1	
4.59	83.4	12.7	3.9	לבלות עם משפחה וחברים
4.54	84.1	8.7	7.2	לנשום אוויר
4.26	74.9	13.5	11.6	לצאת מהשגרה
4.07	70.8	11.9	17.3	ליהנות מהנוף
3.98	65.7	17.4	16.9	עניין בטבע
3.67	59.7	14.1	26.2	להכיר מקומות חדשים
3.54	58.3	10.7	31.1	להתבודד
2.27	25.6	12.6	61.8	לפגוש אנשים
2.10	22.4	10.2	67.3	לחפש אתגרים

הממצאים בלוח 3.5 מצביעים על מידה ניכרת של חשיבות המיחסות לכל הסיבות הכרוכות בבילוי משפחתי בחיק הטבע, אשר נתפס בעיני המבקרים בפארקים כשינוי הסביבה השגרתית היום-יומית: לבלות עם משפחה בחיק הטבע, ליהנות מהנוף, לצאת מהשגרה.

אחוז המבקרים שצינו את הסיבות הללו (ציונים 4 ו-5), נע בין 71% ל-83%. עקרונית, ההתייחסות למוטיבציות אלו בקרב מבקרים עולים דומה להתייחסותם של כלל המבקרים לאותן המוטיבציות (אחוז כלל המבקרים שהעריכו את הסיבות הללו כחשובות נע בין 71% ל-91%). בהקשר למוטיבציית הבילוי בחיק הטבע עם משפחה וחברים, ניתן רק לציין כי בקרב העולים הושם דגש רב יותר על הבילוי עם חברים (לוח 3.1).

לשתי המוטיבציות "לפגוש אנשים" וכן "לחפש אתגרים", יוחסה חשיבות נמוכה ביותר בקרב אוכלוסיית המדגם. כלומר, שיקולים חברתיים וחיפוש אתגרים תוך כדי נב"ט, תופסים מקום אחרון בהיררכיה של מניעי הביקור ביערות ובפארקים.

בניגוד למוטיבציות הכרוכות בבילוי משפחתי בחיק הטבע, ניתן להבחין בפערים ניכרים בחשיבותן של מוטיבציות אחרות, עבור מבקרים עולים לעומת כלל המבקרים. נתונים אלה מוצגים בלוח 3.6.

לוח 3.6: השוואת חשיבותן של המוטיבציות העיקריות לביקור עבור מבקרים עולים לעומת כלל קהל המבקרים

כלל קהל המבקרים		מבקרים עולים		מוטיבציות עיקריות לביקור
מידת החשיבות (ציונים 4+5)	ציון ממוצע	מידת החשיבות (ציונים 4+5)	ציון ממוצע	
71.3%	4.07	75.0%	4.26	לצאת מהשגרה
65.3%	3.82	66.7%	3.98	עניין בטבע
13.2%	1.94	58.3%	3.54	להתבודד
19.6%	2.15	59.7%	3.67	להכיר מקומות חדשים

מלוח 3.6 עולה כי המוטיבציה "להתבודד בחיק הטבע" היא בעלת משקל רב יחסית לכלל קהל המבקרים ביערות ובפארקים (58.3% לעומת 13.2% בהתאמה). ממצא זה יכול לנבוע מכמה סיבות:

- ייתכן כי הרצון "להתבודד" בחיק הטבע (לבד, עם בני-משפחה או עם חברים, כלומר עם הקבוצה שבמסגרתה נערך הטיול) יכול לאפיין את התייחסות העולים לבילוי בחיק

הטבע באופן כללי, ללא התייחסות לפעילויות או לאתרי נופש מסוימים, כפונקציה של רקע תרבותי והיבטיו התפיסתיים. בכלל זה ניתן לציין הרגלי התנהגות נופש הנגזרים מרקע תרבותי, מרחב אישי רחב יותר, שאיפה לפרטיות גם בחיק הטבע ועוד;

- ייתכן כי השאיפה להתבודדות בטבע נובעת מניסיון הנופש אשר הנשאלים צברו טרם עלייתם ארצה. שטחים של אתרי טבע ונופש במדינות חבר העמים (פארקים ויערות באופן ספציפי) נרחבים בהרבה בהשוואה לאתרי נב"ט בישראל, וכתוצאה מכך, סביר להניח כי נוצר דימוי הנופש ביער כנופש המבודד את האדם מאנשים אחרים. לכך יכול לתרום גם אופי הטבע והצמחייה המגוונת והצפופה ביערות רוסיה;

- בנוסף לכך, יכול ממצא זה להצביע גם על קונוטציה שונה במקצת של אותה פעילות נופש פסיבי – פיקניקים. בניגוד למבקרים ותיקים שתופסים פיקניק או מנגל בחיק הטבע כפעילות נופש בעלת ערך לעצמה – ליוצאי חבר העמים נחשב כנראה הפיקניק בחיק הטבע רק כחלק (אולי אף לא עיקרי) מהנופש בקונטקסט נרחב יותר של נב"ט. כלומר, היציאה לחיק הטבע, לא רק בשמורות טבע, אלא ביערות ובפארקים, כוללת גם טיולים רגליים בסביבה ופעילויות אחרות, לפחות ברמת הציפיות.

אפיון ספציפי זה של הביקוש לנב"ט, מחייב התייחסות תכנונית מיוחדת לשטחים הפתוחים המיועדים לנב"ט בכלל ולפיקניקים בפרט, כאשר את אותם אתרי נופש פוקדים מגזרי אוכלוסייה שונים ובכללם עולים מחבר העמים. זאת כדי לתת מענה ראוי גם למשתמשים המעדיפים "להתבודד" ביערות ובפארקים. בכלל זה יש לתת את הדעת לחלוקה תפקודית של השטח בתחום האתר, לניצול יעיל של התנאים ואוצרות הטבע, מבנה הנוף והשרידים הארכיאולוגיים, לשם פיתוח מערך שבילים מגוון לטיולים רגליים במרחבים הפנימיים של היערות והפארקים (ולא רק דרכי-עפר למכוניות), תכנון חניונים לפיקניקים שיאפשרו פרטיות רבה יותר למשתמשים (ניצול תבליט וצמחייה טבעית ונטע-אדם, פיזור שולחנות בחניון הפיקניקים וכד').

3.2.4 מקורות הביקוש לאתרים הנבדקים

בנוגע לסך המדגמים שעבורם נעשו סקרי השדה, נציין כי ההבדלים בהיקפי המדגמים באתרים השונים (הנעים בין 83 נשאלים ביער להב ל-24 בפארק גילה) נובעים מפערים בולטים במספר משפחות העולים אשר ביקרו בפועל באותם אתרים.

ברוב האתרים שנבדקו, למעט יער להב, היקף המדגמים התקרב לסה"כ מספר המבקרים-עולים שאותרו ביערות בימי הסקר, גם בחגים ובשבתות. הדבר יכול לנבוע מכך שלתושבי באר-שבע ויישובי האזור, נחשב יער להב מקום פופולארי לנופש בחיק הטבע מתוך מספר מצומצם ביותר של אפשרויות הנופש באזור. על כך גם מעיד השיעור הגבוה של הנשאלים שעבורם הביקור ביער להב ביום הסקר היה ביקור חוזר (כ-83%). כאמור, נתון זה גבוה בהרבה בהשוואה לשאר אתרי הנופש שנבדקו (לוח 3.2). בנוסף לכך, אוכלוסיית אזור זה בכלל, ואוכלוסיית העולים בפרט, לרוב אינה מבוססת דיה מבחינה כלכלית כדי לנסוע מרחקים גדולים יחסית לשם ביצוע פעילויות נופש, כגון פיקניקים. לעומת זאת, פריסת היערות, הפארקים ואתרי הטבע והנופש האחרים באזורי המרכז, ירושלים והצפון, מאפשרת לתושבי האזורים הללו בחירה מרחבית מגוונת יותר של מקומות בילוי בחיק הטבע.

לוח 3.7: התפלגות הנשאלים לפי אתרי הנופש ואזורי המגורים (באחוזים)

אתרי-נופש					אזור מגורים
יער קריית-אתא	פארק קנדה	יער עמינדב	פארק גילה	יער להב	
3.0					צפון
91.0	2.4	3.6			אזור חיפה
3.0	22.9	75.0	95.7		אזור ירושלים
	36.6	7.1	4.3		גוש דן
3.0	34.1	10.7		1.2	מרכז
	4.9	3.6		98.9	דרום
33	41	28	24	83	סה"כ מבקרים

לוח 3.7 מציג את התפלגות המבקרים באתרים שנבדקו, לפי אזורי המגורים. מבחינה זו, הרכב קהל המבקרים הוא פונקציה של מיקומם הגיאוגרפי של האתרים. בהתאם לכך, חלק מהאתרים שנבדקו משמשים בעיקר אתרי נב"ט מקומיים-עירוניים, כגון יערות להב, וקריית-אתא, ואף שכונתיים (יער גילה), בעוד שפארק עמינדב ופארק קנדה משמשים אתרי-בילוי לאזורים גיאוגרפיים נרחבים יותר. דבר זה מתבטא, בין היתר, בתדירות הביקורים באתרים אלה. שיעור הנשאלים ביער גילה, המבקרים בו יותר מ-3 פעמים בשנה,

גבוה כפליים ויותר מאלה המבקרים בפארק קנדה בתדירות זו. אולם, רוב אוכלוסיית המבקרים באתרים אלה מגיע מהאזורים הקרובים יותר לאתר. הדבר מצביע על תפקידו של המרחק ביחס לבילוי באתרי נופש כאלה מחד-גיסא, וביחס לפעילויות נופש כגון פיקניקים, מאידך-גיסא.

פירושו של דבר: בשלב זה משרתים אתרי נב"ט מסוג זה בעיקר את אוכלוסיית היישובים העירוניים הסמוכים להם.

3.3 מאפייני הביקוש לנב"ט בקרב העולים בחתכים תרבותיים ודמוגרפיים

3.3.1 מניעי הביקור

כאמור, קבוצת האוכלוסייה בה עסקנו אינה הומוגנית. כלומר, ההבדלים בין שכבות שונות מבחינה דמוגרפית ותרבותית בקרב מבקרים-עולים, מביאים למאפיינים שונים של ביקוש לנב"ט עבור שכבות אלו. בלוח 3.8 מוצגים ממצאי בדיקת ההשפעה של מאפיינים תרבותיים ודמוגרפיים של קהל המבקרים-עולים על מוטיבציות לביקור בחיק הטבע.

באשר להשפעת המאפיינים התרבותיים והדמוגרפיים של קהל המדגם על המוטיבציות לביקור, ניתן להסיק כי:

- יוצאי אזור קווקז ואסיה התיכונה הם בעלי אוריינטציה חברתית גבוהה יותר הכרוכה בבילוי בחיק הטבע עם משפחה וחברים, בפגישות עם אנשים אחרים ובחיפוש אתגרים, והם מגלים פחות עניין בטבע עצמו. ככול הנראה, תופסת קבוצת מבקרים זו את הסביבה הטבעית יותר כרקע, רואה בנופש בחיק הטבע (בפיקניק, באופן ספציפי) מעין "במה" לאינטראקציה חברתית, שהיא אחד מתפקידי הנופש בחיק הטבע (Briffett, 2001). הסיבות העיקריות לכך טמונות כנראה ברקע התרבותי, ובכלל זה באורח החיים ובאווירה החברתית בה גדלו, במנטאליות, בהרגלי הבילוי, בסביבת המגורים, ועוד (Newell, 1997; Rappoport, 1980). במידה וידועים מקומות הריכוז של יוצאי קווקז ואסיה התיכונה, ניתן להביא ממצא זה בחשבון בתכנון אתרי טבע ונופש במקומות אלה. למשל, במהלך סקרי השדה התברר כי מסה"כ המבקרים יוצאי אזור קווקז ואסיה התיכונה שהשתתפו בסקרים בכל האתרים (33 נופשים), כ-52% ביקרו ביער להב, 39% ביערות ובפארקים הנבדקים באזור המרכז (עמינדב, גילה, קנדה), ו-9% בלבד נסקרו ביער של קריית-אטא;

- מבקרים מבוגרים ומשכילים יותר, מייחסים חשיבות רבה יותר למוטיבציות הקשורות בעניין בטבע ובהיכרות עם מקומות חדשים בארץ.

לוח 3.8: השפעת מאפיינים תרבותיים ודמוגרפיים על מוטיבציות לביקור בחיק הטבע

מידת החשיבות של המוטיבציות (ציונים 5+4), אחוזים					סה"כ	שם המשתנה
לחפש אתגרים	להכיר מקומות	לפגוש אנשים	לבלות עם המשפחה	עניין בטבע		
אזורי מוצא:						
44.8	55.2	37.9	92.9	57.1	16.0	יוצאי קווקז ואסיה התיכונה
19.2	61.3	23.6	82.1	67.4	84.0	שאר האזורים במח"ע
22.9	60.4	25.6	83.6	66.0	100	סה"כ
גיל:						
28.9	44.6	21.7	85.1	57.3	39.8	18-34
18.9	65.7	21.3	83.8	68.0	36.4	35-49
14.9	75.5	36.7	77.5	75.5	23.8	+50
22.9	60.4	25.6	83.6	66.0	100	סה"כ
השכלה:						
38.9	50.0	34.6	83.3	58.2	27.2	12 שנות לימוד ופחות
21.3	60.0	21.2	83.7	67.5	38.8	13-15
10.5	66.2	22.1	82.1	67.7	33.0	16 ויותר
22.9	60.4	25.6	83.6	66.0	100	סה"כ

3.3.2 תדירות הביקורים

מאפיינים סוציו-דמוגרפיים וכלכליים משפיעים על תדירות ביקוריהם של מבקרים-עולים בחיק הטבע. על כך מעידות תוצאות הניתוחים הסטטיסטיים שנעשו עבור הנתונים הרלוונטיים.

ממצאי לוח 3.9 מעידים על קיום קשר בין מאפיינים דמוגרפיים ותרבותיים לבין תדירות הביקורים.

לוח 3.9: התפלגות הנשאלים לפי שנת העלייה, מאפיינים דמוגרפיים ותרבותיים, ותדירות הביקורים (באחוזים)

תדירות הביקורים		סה"כ	שם המשתנה
תדירות גבוהה	תדירות נמוכה		
			שנת עלייה:
35.4	64.5	75.9	1994-1989
46.0	54.0	24.1	2000-1995
38.0	62.0	100	סה"כ
			אזור מוצא:
45.5	54.5	16.0	יוצאי קווקז ואסיה התיכונה
36.6	63.4	84.0	שאר האזורים במח"ע
38.0	62.0	100	סה"כ
			מין:
45.7	54.3	44.4	גברים
32.2	67.8	55.6	נשים
38.0	62.0	100	סה"כ
			גיל:
36.1	63.8	39.8	34-18
36.8	63.2	36.4	49-35
44.9	55.1	23.8	+50
38.0	62.0	100	סה"כ
			השכלה:
36.4	63.6	27.2	12 שנות לימוד ופחות
35.0	65.0	38.8	15-13
42.9	57.1	33.0	16 ויותר
38.0	62.0	100	סה"כ
			הכנסה:
33.3	66.7	7.3	פחות מ-2,500
37.8	62.2	39.8	מ-2,500 עד 5,000
32.1	67.9	37.9	מ-5,000 עד 10,000
58.1	41.9	15.0	יותר מ-10,000
38.0	62.0	100	סה"כ

p < 0.10

מסקירת הממצאים המוצגים בלוח 3.9 ניתן להסיק באופן ספציפי כי:

- אנשים מבוגרים ומשכילים יותר, בעלי סטטוס כלכלי גבוה יותר, גברים, יוצאי אזור קווקז ואסיה התיכונה, מבקרים באתרי טבע ונופש לעתים קרובות יותר;
- מבקרים שעלו ארצה בשנים האחרונות יוצאים לחיק הטבע לעתים קרובות יותר.

חלק ממסקנות אלו מבוסס גם על התוצאות של אומדן מודלים לוגיסטיים (LOGIT) חד רב־משתנים, בהם משתנה תלוי הוא תכיפות הביקורים, והמשתנים הבלתי־תלויים הם שנת העלייה של המבקר ומאפייניו הסוציו־דמוגרפיים, כגון מין, גיל, השכלה והכנסה. מודלים אלה נאמדו פעמיים. פעם אחת נאמד המודל עם משתנה תלוי, שהוא תכיפות הביקורים, כמשתנה־דמי בעל שני ערכים, כאשר ערך 1 מציין את קבוצת המבקרים היוצאים לחיק הטבע עד 10 פעמים בשנה, וערך 2 מציין את קבוצת הנשאלים המבקרים בנב"ט יותר מפעם בחודש (מודל לבחירה בינארית). פעם נוספת נאמדו אותם מודלים, אך המשתנה התלוי במודלים אלה הוא בעל ארבעה ערכים בהתאם לתכיפות הביקורים (מודל מולטינומי) (ראה שאלה 8 בשאלון השדה, נספח 1).

כתוצאה מניתוח השוואתי של תוצאות המודלים, התברר כי ממצאים שהתקבלו כתוצאה מאמידת המודלים לבחירה בינארית (משתנה תלוי בעל שני ערכים) הם מובהקים יותר.

בלוח 3.10 מוצגים ממצאי המודל החד־משתני, בו נבדק הקשר בין שנת עלייתם של המבקרים (משתנה בלתי־תלוי רציף) לתדירות הביקורים בחיק הטבע (משתנה תלוי כמשתנה־דמי בעל שני ערכים). ממצאי המודל עולה כי למבקרים־עולים שהגיעו ארצה בשנות התשעים המוקדמות יש סיכוי נמוך יותר לבקר בחיק הטבע בתדירות גבוהה, בהשוואה לאלה שעלו במחצית השנייה של שנות התשעים. תוצאה זו היא מובהקת ברמת מובהקות של 5%.

לוח 3.10: תדירות הביקורים כפונקציה משנת העלייה

רמת המובהקות	סטיית התקן	אומדנים	שם המשתנה
0.033	105.2	224.33	קבוע
0.033	0.052	-0.112	שנת עלייה

ניתן להציע לכך כמה הסברים אפשריים:

- בשנים האחרונות הגיעו ארצה אנשים מבוססים יותר (בייחוד מהערים הגדולות במרכז רוסיה), בד"כ בעלי אוריינטציה ולא "אובדי עצות" כמו אלה שעלו בתחילת גל העלייה של שנות ה-90. על כן, תקופת הסתגלותם וקליטתם של העולים של שנות ה-90 המאוחרות היא קצרה יותר "ומכאיבה פחות", מה שאפשר לחלק ניכר ממהגרי מדינות חבר העמים, שהגיעו במחצית השנייה של שנות ה-90, לנהל אורח חיים "רגיל" בסביבת מגוריהם החדשה;
- חלק ניכר מהעולים שהגיעו בסוף שנות ה-90 ביקרו בארץ כתיירים לפני עלייתם והכירו במידה זו או אחרת את החיים בארץ, ובכלל זה את מאפייני הפוליטיים, הכלכליים, החברתיים, התרבותיים וכו'. יתרה מכך, במהלך ביקורי התיירות האלה טיילו רובם בארץ והתוודעו לאתרי עתיקות, נופש, טבע ותיירות. ייתכן כי היציאה לחיק הטבע בארץ, וכן ייחודיות הטבע עצמו, מוכרות להם ומהוות עבורם "שגרה", או "המשך" ההיכרות עם הארץ ועם החיים בה, ולא חלק מ"ההלם התרבותי" של ההגירה (בומן וסולומוניק, 1998);
- גם לעולים של שנות ה-90 המאוחרות שלא ביקרו בארץ כתיירים לפני עלייתם, היו אפשרויות נרחבות יותר לקבל אינפורמציה מגוונת בנוגע לתחומי חיים שונים בארץ ממקורות מידע שונים, הן ברמה המדינית (באמצעות כלי התקשורת למיניהם) והן ברמה האישית (מקרובי־משפחה וחברים שעלו לישראל בשנות ה-90 המוקדמות). כל אלה מביאים למסקנה כי במחצית השנייה של שנות ה-90 הגיעו ארצה עולים "מוכנים" יותר ברמת המידע, בין אם ביקרו בישראל טרם עלייתם ובין אם לאו;
- בנוסף לכך, בסוף שנות ה-90 היתה גם מדינת ישראל "מוכנה" יותר לעלייה מחבר העמים מבחינה מדינית, כלכלית, חברתית ותרבותית, מאשר בתחילת גל העלייה של ראשית שנות ה-90. לכך תרמה גם ההפחתה המשמעותית בהיקף העלייה במחצית השנייה של העשור, דבר שהיה מורגש ככול הנראה אצל העולים ואפשר להם להיקלט מהר יותר.

3.4 אומדן הביקוש האפקטיבי והסמוי לפעילויות־נופש

כאמור, במהלך סקרי השדה, התבקשו חברי המדגם להתייחס לא רק לביקור הנוכחי ביער בו נערך הסקר, אלא גם לאפיין את כלל הרגלי הנופש שלהם בחיק הטבע. בכלל זה, אפשר מידע שנאסף בסקר לאמוד הן את הביקוש האפקטיבי לפעילויות ולאתרי נופש והן את מידת ההתעניינות של העולים בפעילויות נופש שונות. נתוני לוח 3.11 מאפיינים את מבנה

הצריכה בפועל בפעילויות נופש ופנאי בחיק הטבע במהלך 12 החודשים שקדמו לסקר (מאפריל 1999 עד אפריל 2000) בקרב העולים (נספח 1, שאלה 9).

כפי שעולה מן הלוח, נופש בחוף הים (סוג נופש ספציפי אליו לא מתייחס המחקר) הוא הפעילות הנצרכת ביותר על-ידי העולים. במקום השני היו פעילויות הנופש הנפוצות ביותר בקרב פלח אוכלוסייה זה פיקניקים וטיולים רגליים ביערות ובפארקים לא-עירוניים. כמחצית מכלל הנשאלים דיווחו על השתתפות בפיקניקים וכ-22% מהמדגם יצאו ליערות ולפארקים לטיול רגלי בתדירות שבין 3 עד 10 פעמים בשנה.

לוח 3.11: פעילויות נופש שבוצעו בפועל במהלך השנה האחרונה (אביב 1999 – אביב 2000)

ציון ממוצע	תדירות ביצוע הפעילויות בפועל (אחוזים)					פעילויות הנופש
	יותר מ-10 פעמים	6-10 פעמים	3-5 פעמים	1-2 פעמים	אף פעם	
5.05	24.5	16.3	24.0	22.1	13.0	נופש על חוף הים
4.66	17.9	12.1	37.7	26.6	5.8	פיקניקים
2.17	6.7	7.7	13.9	21.6	50.0	טיולים ביערות
1.37	3.9	1.9	9.2	30.6	54.4	נופש בפארק המים
1.19	1.9	1.9	10.6	28.0	57.5	טיולים בשמורות
1.19	3.9	2.9	5.8	22.7	64.7	אירועי אמנות בטבע
1.09	4.9	2.9	5.4	10.3	76.5	פעילויות ספורט בטבע
1.0	0.5	2.1	10.2	22.0	65.1	אטרקציות בטבע
0.84	1.9	1.4	4.8	22.7	69.1	טיול כולל לינה בטבע
1.38	1.9	1.4	1.0	2.4	93.3	טיולי אופניים
0.31	0.5	0.5	1.0	12.1	86.0	שיט
0.25	–	0.5	1.0	10.6	87.9	רכיבה על סוסים
0.07	–	–	0.5	3.4	96.1	טיולי טרקטורונים

לוח 3.12 מציג את מידת ההתעניינות של הנשאלים בפעילויות נופש שונות. ציוני הערכת ההתעניינות נמדדו באמצעות סולם Likert בעל חמש דרגות, כאשר דרגה 1 פירושה חוסר עניין מוחלט ואילו דרגה 5 – התעניינות רבה ביותר. להקלה בקריאת הממצאים, אוחדו

הציונים 4 ו-5 לקבוצה שפירושה "מעוניין", ואילו מיונים 1 ו-2 לקבוצה שפירושה "לא מעוניין".

מסקירת נתוני הלוח עולה כי 80% מהמבקרים מעוניינים בפיקניקים בחיק הטבע ויותר ממחצית מהנדגמים מעוניינים בטיולים רגליים ביערות ובפארקים. עקרונית תואמים נתונים אלה את הצריכה בפועל בפעילויות נופש מסורתיות כאלו.

עניין רב יותר מהווים היקפי הביקוש הסמוי בפעילויות נופש מסוגים פחות מפותחים באתרי טבע ונופש בכלל, וביערות קק"ל בפרט. בכלל זה ניתן לציין הן את פעילויות הנופש הפסיביות והן את פעילויות הנופש האקטיביות. יותר ממחצית הנשאלים מעוניינים באירועי אמנות ובאטרקציות בטבע. כ-46% מקהל המדגם מעוניינים לשלב טיולים עם לינה בטבע. כשליש מהנשאלים הביעו רצון לעסוק בדפוסי נופש אקטיביים, כגון פעילויות ספורט בטבע, שיט ורכיבה על סוסים.

לוח 3.12: התעניינות הנשאלים בפעילויות נופש שונות

ציון ממוצע	מידת ההתעניינות			פעילויות נופש
	מעוניין (4+5)	אדיש (3)	לא מעוניין (2+1)	
4.48	80.3	13.5	6.2	פיקניקים
4.17	73.9	10.6	15.5	נופש על חוף הים
3.71	61.8	11.6	26.6	נופש בפארק מים
3.54	57.2	12.5	30.3	טיולים רגליים בשמורות
3.43	53.4	14.9	31.7	טיולים רגליים ביערות
3.40	52.7	14.5	32.8	אירועי אמנות בטבע
3.22	51.5	7.9	40.6	אטרקציות בטבע
3.18	46.6	16.0	37.4	טיול הכולל לינה בטבע
2.74	35.6	15.6	48.8	פעילויות ספורט בטבע
2.45	32.4	7.7	59.9	שיט
2.27	27.2	9.2	63.6	רכיבה על סוסים
1.93	17.5	11.6	70.9	טיולי טרקטורונים
1.75	15.6	6.3	78.0	טיולי אופניים

על-מנת לזהות ולאפיין את התת-קבוצות של אוכלוסיית המדגם המעוניינות בעיקר בפעילויות-נופש אקטיביות שאינן מסורתיות (כגון רכיבה על סוסים, שיט בקיאקים, טיולי אופניים וטרקטורונים, וכד'), נאמד מודל רגרסיה. במודל זה משתנה תלוי מהווה אינדקס שבנוי על בסיס תשובותיהם של הנשאלים לגבי מידת ההתעניינות בדפוסי נופש אקטיביים שונים (נספח 1, שאלה 11). אינדקס זה בנוי כממוצע של הערכים הניתנים על-ידי הנשאלים עבור כל אחת מפעילויות נופש אלו. משוואת המודל כללה משתנים מסבירים המאפיינים את הפרופיל הדמוגרפי של הנשאלים ואת המוטיבציות לביקור, אך בלוח 3.13 אשר מראה את תוצאות הניתוח, מוצגים אומדני המשתנים המובהקים ברמת מובהקות של 10% בלבד.

לוח 3.13: מאפייני הנשאלים המעוניינים בפעילויות-נופש אקטיביות

שם המשתנה	אומדנים	סטיית תקן	רמת מובהקות
קבוע	3.548	0.262	0.000
גיל	-0.0422	0.0053	0.000
מין	0.120	0.067	0.067
המוטיבציה* – לבלות עם חברים ו/או עם קרובי-משפחה בחיק הטבע	0.325	0.181	0.077
המוטיבציה* – להכיר מקומות חדשים בארץ	0.460	0.147	0.002

* לצורך הרצת הרגרסיה, משתנה המוטיבציה מוגדר כמשתנה בינארי בעל שני ערכים: ערך 1 מציינן חשיבות נמוכה עד בינונית (מ-1 עד 3 בסולם בעל חמש דרגות), וערך 2 מצביע על חשיבות ניכרת עד חשיבות רבה מאוד (ציונים 4 ו-5)

ממצאי הלוח מעידים כי:

- אנשים צעירים מעוניינים יותר בפעילויות נופש אקטיביות;
- לגברים עניין רב יותר בפעילויות נופש אקטיביות לא-מסורתיות, בהשוואה לנשים;

- עולים המייחסים חשיבות ניכרת להיכרות עם מקומות ואתרים חדשים בארץ, מגלים התעניינות רבה יותר בנופש אקטיבי;
- בילוי בחיק הטבע עם משפחה או חברים, מהווה מוטיבציה חשובה לדפוסי נופש אקטיביים, אם כי קשר זה מובהק ברמה פחותה יותר מאשר הקשר שצויין לעיל (0.077 לעומת 0.002 בהתאמה).

4. ממצאי הסקר הטלפוני

4.1 מאפייני המדגם ותדירות הביקורים

בלוח 4.1 מוצג פרופיל דמוגרפי-חברתי של כלל אוכלוסיית המדגם לפי התנהגות הנופש; דהיינו, לאלה שביקרו בחיק הטבע בשנת 2000 ולאלה שלא יצאו לנב"ט בשנה זו. פרופיל זה כולל משתנים שונים, כגון: מין, גיל, השכלה, מצב משפחתי, מספר הילדים וגילם, תעסוקה, רמת ההכנסה וזמינות הרכב. בנוסף לכך מוצג בלוח זה גם אזור מגוריהם של העולים בארץ מוצאם.

לוח 4.1: פרופיל דמוגרפי-חברתי של מדגם הנשאלים לפי התנהגות הנופש שלהם (אחוזים)

סה"כ	נשאלים שלא יצאו לנב"ט	נשאלים שביקרו בחיק הטבע	שם המשתנה
(514) 100%	(239) 46.5%	(275) 53.5%	כל המדגם
100	47.2	52.8	מין: גברים
100	45.5	54.5	נשים
100	36.7	63.3	גיל***: 34-18
100	41.3	58.7	49-35
100	58.5	41.5	+50
100	50.0	50.0	השכלה*: תיכונית
100	50.0	50.0	על-תיכונית
100	43.2	56.8	אקדמית
100	43.1	56.9	מצב משפחתי***: נשוי / נשואה
100	51.3	48.7	לא נשוי / לא נשואה

לוח 4.1 – המשך

סה"כ	נשאלים שלא יצאו לנב"ט	נשאלים שביקרו בחיק הטבע	שם המשתנה
100	37.2	62.8	ילדים***: אין יש
100	47.5	52.5	
100	36.6	63.8	גיל הילד הצעיר***: מתחת ל-5 שנים 10-6 15-11 +16
100	42.6	57.4	
100	42.9	57.1	
100	53.4	46.6	
100	39.3	60.7	תעסוקה***: שכיר לומד פנסיונר לא עובד
100	39.0	60.9	
100	69.2	30.8	
100	59.4	40.6	
100	62.4	37.6	הכנסה***: פחות מממוצע יותר מממוצע הרמה הממוצעת
100	22.9	77.1	
100	46.2	53.8	
100	45.2	54.8	אזור מגורים לפני העלייה: קווקז ואסיה התיכונה שאר אזורי ברה"מ לשעבר
100	51.2	48.8	
100	61.3	38.7	זמינות הרכב***: אין מכונית אחת שתיים ויותר
100	28.1	71.9	
100	22.2	77.8	

*** מובהקות ברמה של 1%

** מובהקות ברמה של 5%

* מובהקות ברמה של 10%

מניתוח השוואתי של נתוני לוח 4.1 עבור המבקרים ואלה שאינם מבקרים, ניתן להסיק כי שיעור היוצאים לנופש בחיק הטבע גבוה יותר בקרב צעירים ובעלי משפחות צעירות (לפי אחוז המשפחות עם ילדים בקרב המבקרים, וכן לפי גיל הילד הצעיר ביותר במשפחה). קהל המבקרים הוא בעיקר קהל של שכירים ו/או לומדים, בעלי הכנסה ממוצעת וגבוהה, וכן בעלי מכוניות פרטיות. ממצאים אלה הם ברובם קונסיסטינטיים עם ממצאי הסקר שנעשה מטעם משרד התיירות בקרב העולים בשנת 1996 (מכון ברנדמן, 1996).

בדומה לממצאי סקר השדה עבור מבקרים בפועל, גם הסקר הטלפוני מגלה התעניינות רבה יחסית בנב"ט בקרב אוכלוסיית העולים. מסקנה זו מתבטאת בכמה ממצאים שסוכמו בלוח 4.2 הן בקרב כלל אוכלוסיית המדגם והן לפי הערים בהן נעשתה הבדיקה:

- יציאה לחיק הטבע: יותר ממחצית הנשאלים יצאו לנב"ט במשך השנה האחרונה, כאשר שיעור זה הוא גבוה במובהק מאשר שיעור היוצאים לחופשה ללא לינה בקרב העולים לפי הסקר שנערך מטעם משרד התיירות בשנת 1996 (53.5% לעומת 32% בהתאמה). הסיבות לכך, ככול הנראה, הן היכרות ומודעות גבוהות יותר לאפשרויות ולאתרי הנופש, שיפור במצב הכלכלי ועלייה ברמת החיים, של "עולי 2000" בהשוואה ל"עולי 1995";

- תדירות הביקורים: מתוך 53.8% של אלה שיצאו לנב"ט במהלך השנה האחרונה, יותר משליש (19.6%) יצאו 3-5 פעמים בשנה, וכרבע ביקרו באתרי טבע ונופש יותר מ-10 פעמים בשנה (13.3%);

- בדומה לממצאי סקר השדה, שיעור המבקרים שהגבירו את תדירות הביקורים בחיק הטבע בארץ בהשוואה להרגלי הנב"ט ברוסיה, גבוה יותר משיעור הנשאלים שתדירות ביקוריהם פחתה (44.3% לעומת 36.3% בהתאמה);

- בנוגע להרגלי הביקורים של הנשאלים, לפי ערי-מגורים, עולה מנתוני לוח 4.2 כי באר-שבע היא יוצאת-דופן: ניסיון הביקורים בנב"ט של אוכלוסיית המדגם המתגוררת בעיר זו, הוא "מוגבל" יותר בהשוואה לערים אחרות. דבר המתבטא (א) בשיעור נמוך של היוצאים לחיק הטבע במהלך השנה האחרונה, יחסית לממוצע במדגם הכולל (45.6% לעומת 53.8%); (ב) בתדירות נמוכה בהרבה של הביקורים בנב"ט מאשר בערים אחרות; (ג) ביחס בין אלה שהגבירו את תדירות הביקורים בנב"ט בארץ לאלה היוצאים לחיק הטבע פחות (36.1% לעומת 55.6% בהתאמה) – בכל שאר הערים יחס זה הוא הפוך.

ייתכן שהסיבות למצב דברים זה הן: (א) אוכלוסייה פחות מבוססת, בעלת סטטוס כלכלי נמוך יותר (תעסוקה, הכנסה, זמינות רכב) בהשוואה לאזורים אחרים בארץ;

כלומר, אילוצים כלכליים יכולים להוות גורם עיקרי המסביר ממצאים אלה. טיעון זה נתמך גם על-ידי נתוני נספח 3, בו מוצג פרופיל חברתי-כלכלי של מדגם הנשאלים לפי ערי-מגורים. (ב) מספר האפשרויות ואתרי נופש העומד לרשותם של תושבי באר-שבע הוא מצומצם יחסית לאזורים אחרים. (ג) הסיבה השלישית, הנובעת משתי הסיבות שצוינו לעיל – הצורך בנסיעות ארוכות למדי כדי להגיע לאתרי טבע ונופש אטרקטיביים, באזור המרכז והצפון;

● באשר להרגלי הביקורים בחיק הטבע, נראה כי העולים המתגוררים בחיפה מתאפיינים בניסיון עשיר ביותר של ביקורים בנב"ט. ככול הנראה, מצב דברים זה הוא פונקציה של מגוון רחב של אופציות ואתרי נופש בנגישות טובה מאוד.

לוח 4.2: התפלגות הנשאלים לפי הרגלי הביקורים (באחוזים)

מאפייני הביקורים	כל המדגם	ירושלים	תל-אביב	חיפה	באר-שבע
כל המדגם	514 (100%)	111 (100%)	160 (100%)	164 (100%)	79 (100%)
מתוכם:					
לא יצאו לנב"ט בשנה האחרונה	46.2	49.5	40.0	46.0	54.4
יצאו לנב"ט בשנה האחרונה:					
2-1 פעמים	10.8	11.7	8.7	9.2	16.5
3-5 פעמים	19.6	15.3	25.6	16.6	18.9
6-10 פעמים	10.1	10.8	10.6	11.0	6.3
יותר מ-10 פעמים	13.3	12.7	15.0	17.2	3.8
מבקרים בנב"ט בארץ²:					
לעתים קרובות יותר	44.3	43.4	46.9	45.5	36.1
לעתים רחוקות יותר	36.3	41.5	34.4	27.3	55.6
באותה התדירות	19.4	15.1	18.7	27.3	8.3
מבקרין בנב"ט בארץ²:					
לעתים קרובות יותר	275 (100%)	55 (100%)	96 (100%)	88 (100%)	36 (100%)

² בהשוואה לתדירות הביקורים בנב"ט טרם עלייתם של הנשאלים לארץ.

לצורכי תכנון ופיתוח של אתרי נופש עתידיים, חשוב לדעת לא רק נתונים המאפיינים את הרגלי הביקורים של עולים, אלא לבדוק מהן הסיבות לתדירות ביקורים גבוהה או נמוכה, וכן את הסיבות לאי-ביקור. בלוחות 4.3 ו-4.4 מוצגת התפלגות הנשאלים לפי הסיבות לשינויים בתדירות ביקוריהם בחיק הטבע בארץ, לעומת נב"ט בברה"מ לשעבר, תוך השוואת הממצאים שהתקבלו בשני הסקרים – סקר השדה והסקר הטלפוני.

ממצאי לוח 4.3 מצביעים על אותן סיבות עיקריות להגברת תדירות הביקורים שעליהן מעידים ממצאי סקר השדה (פירוט ונימוק הממצאים ראה בסעיף 3.2.2) – מרחקים קצרים יחסית לאתרי טבע ונופש, זמינות רכב ויותר זמן פנוי, כאשר סיבות אלו מתייחסות אל גורם הזמן במישרין או בעקיפין.

מלוח 4.4 עולה כי שיעורי הנשאלים שהפחיתו את תדירות ביקוריהם בנב"ט מסיבות הכרוכות בחוסר זמן ובאי-זמינות רכב, הנם דומים למדי בשני הסקרים, בעוד ששיעורי הנשאלים שמבקרים פחות בשל אילוצים כלכליים ומסיבות של אי-היכרות אתרי נופש או בשל תנאי צפיפות באתרים, אינם כה משמעותיים בהשוואה לממצאי סקר השדה.

לוח 4.3: התפלגות הנשאלים לפי סיבות לתדירות נב"ט גבוהה יותר (באחוזים)

ירושלים	תל-אביב	חיפה	באר-שבע	כל המדגם	סקר שדה
43.4 (23)	46.9 (45)	45.5 (40)	36.1 (13)	44.3 (121)	43.1 (90)
שיעור המבקרים בנב"ט בתדירות גבוהה יותר*					
מתוכם מהסיבות הבאות:**					
34.8	22.2	32.5	23.1	28.1	28.9
52.2	17.8	30.0	30.8	29.8	68.9
63.6	24.4	37.5	23.1	35.8	43.3
21.7	24.4	27.5	15.4	24.0	30.0
18.2	6.7	5.0	15.4	9.2	
4.3	8.9	12.5	–	8.3	
–	11.1	10.4	30.8	10.9	

* אחוז מסך המבקרים בנב"ט

** אחוז מסך המבקרים בתדירות גבוהה יותר, אחוז הנשאלים שצינו סיבות שונות הוא מעל 100 מפני שחלק מהנשאלים ציינו יותר מסיבה אחת.

לוח 4.4: התפלגות הנשאלים לפי סיבות לתדירות נב"ט נמוכה יותר

סקר שדה	כל המדגם	באר-שבע	חיפה	תל-אביב	ירושלים	
(76) 36.3	(99) 36.3	(20) 55.6	(24) 27.3	(33) 34.4	(22) 41.5	שיעור המבקרים נב"ט בתדירות נמוכה יותר*
						מתוכם מהסיבות הבאות:**
64.5	56.1	50.5	56.5	60.6	52.2	חוסר זמן
31.6	24.5	40.0	30.4	12.1	26.1	חוסר רכב
27.6	6.1	5.0	4.3	6.1	8.7	אילוצים כלכליים
						צפיפות גבוהה מדי
26.3	4.1	–	8.7	3.0	8.7	באתרי הטבע
26.3	7.1	–	17.4	3.0	8.7	אי-היכרות עם אתרי-נופש
						אי-התאמה של אתרי הטבע והנופש בארץ
23.7	27.5	30.0	34.7	9.1	43.5	לנופש המועדף
	4.1	5.0	–	3.0	8.7	שינוי במצב משפחתי
	5.1	15.0	–	3.0	4.3	מצב בריאותי/גיל
	9.3	–	4.3	15.0	13.0	סיבות אחרות

* אחוז מסך המבקרים נב"ט;

** אחוז מסך המבקרים בתדירות נמוכה יותר, אחוז הנשאלים שצינו סיבות שונות הוא מעל 100% מכיוון שחלק מהנשאלים ציינו יותר מסיבה אחת.

זיהוי הסיבות לאי-ביקור באתרים עשויה לעניין את גורמי הניהול של היערות והפארקים בארץ. הממצאים המאפיינים סיבות אלו מוצגים בלוח 4.5. גם מנתונים אלה עולה כי הגורמים הקריטיים ליציאה לנב"ט קצר-טווח (ללא לינה מחוץ לבית) הם הזמן הפנוי וזמינות הרכב. לאחר סיבות אלו, באים הגורמים המאפיינים שלבים מסוימים במעגל החיים ומונעים את היציאה לחיק הטבע (גיל, ילדים קטנים). כ-15% של הנשאלים מתקשים לצאת לנב"ט בגלל אילוצים כלכליים.

יש לציין כי לעולים מברה"מ-לשעבר מהווים האילוצים הביטחוניים גורם זניח בין הסיבות המונעות יציאה לחיק הטבע (3.8%).

לוח 4.5: התפלגות הנשאלים לפי סיבות לאי-ביקור בנב"ט (אחוזים)

סיבות לאי-ביקור	כל המדגם	ירושלים	תל-אביב	חיפה	באר-שבע
שיעור הלא-מבקרים	239 (100%)	55 (100%)	64 (100%)	75 (100%)	43 (100%)
מתוכם מהסיבות הבאות*:					
חוסר זמן	37.6	34.5	39.1	34.7	44.2
חוסר רכב	23.7	18.2	26.6	32.0	11.9
הגיל	16.5	25.5	10.9	13.3	18.6
נסיעות כאלו יקרות מדי	14.8	14.5	6.2	17.6	23.3
מצב בריאותי	13.5	25.5	7.8	8.0	16.3
לא מעוניין לטייל באתרי טבע	12.6	21.8	3.1	14.7	11.6
ילדים קטנים	10.1	9.1	10.9	10.7	9.3
לא מכיר אתרי נופש בארץ	9.3	14.5	3.1	13.3	4.6
מצב ביטחוני	3.8	12.7	1.6	1.3	-
הטבע/אתרי נופש בארץ אינם מתאימים לנופש המועדף	3.7	10.9	-	2.7	2.3
סיבות אחרות, ובתוכן:	16.9	11.8	21.9	17.3	16.3
- זמן קצר בארץ	6.8	3.6	4.7	10.7	7.0
- אין עם מי לצאת לנב"ט	3.8	-	7.8	2.7	4.6
- מעדיף נופש בים	2.5	3.6	3.1	2.7	-
- אחר	3.6	3.6	6.3	1.3	4.6

* אחוז הנשאלים שציינו סיבות שונות הוא מעל 100% מכיוון שחלק מהנשאלים ציינו יותר מסיבה אחת.

באופן כללי, על סמך הלוחות 4.3–4.5 ניתן להבחין בכמה קבוצות גורמים המשפיעים על תדירות הביקורים בנב"ט, ויש טעם לנתח קבוצות גורמים אלו כדי להסיק אפשרויות לשינוי מצב הדברים ולחזות ביקוש עתידי אפקטיבי וסמוי בנב"ט של פלח אוכלוסייה זה (העולים):

- גורמים הקשורים בהיקף הזמן הפנוי העומד לרשות משקי הבית של העולים, או גורמים הניתנים "לתרגום" למונחי זמן, כגון מרחקים בין מקום מגורים לאתרי הנופש;

- גורמים המאפיינים את המצב הכלכלי, כגון: זמינות הרכב, הוצאות הכרוכות בנסיעות לנב"ט;
- גורמים המאפיינים את השלב במעגל החיים, כגון: גיל, מצב בריאותי, ילדים קטנים, מצב משפחתי;
- גורמים הקשורים בהעדפות של תנאי ומשאבי טבע ומאפיינים של אתרי נופש בארץ;
- גורמים הקשורים במידת ההיכרות עם אפשרויות הבילוי באתרי-נופש בארץ.

4.2 מאפייני הביקוש לנב"ט: הביקוש האפקטיבי והסמוי

4.2.1 היכרות עם אתרי נופש והעדפות המבקרים: זמן ומרחב

בלוח 4.6 הובאו הנתונים המאפיינים העדפות של קהל המבקרים לעונות הנופש בחיק הטבע. כפי שניתן לראות בלוח זה, שיעורי המבקרים המעדיפים לנפש בפארקים וביערות בעונות המעבר, ובמיוחד באביב, הם גבוהים יותר. ממצא זה מוסבר על-ידי: א) הספציפיות של האקלים בארץ – טמפרטורות גבוהות בקיץ וגשמים בחורף; ב) הפריחה באביב; ג) אפשרויות לצאת לטיול בחגים ובחול המועד סוכות ופסח. הבדלים אלה מורגשים יותר לגבי אוכלוסיית הנשאלים בירושלים ובבאר-שבע ופחות לגבי המבקרים המתגוררים בחיפה, וזאת עקב ההבדלים בתנאים האקלימיים והסביבתיים.

לוח 4.6: התפלגות הנשאלים לפי העונות המועדפות לביקור בחיק הטבע (באחוזים)

	ירושלים	תל-אביב	חיפה	באר-שבע	כל המדגם
סה"כ המבקרים*	55 (100%)	96 (100%)	88 (100%)	36 (100%)	275 (100%)
עונות:					
אביב	41.2	56.3	47.2	52.8	49.8
קיץ	20.0	39.6	42.7	30.6	35.5
סתיו	42.8	42.7	34.8	47.2	40.8
חורף	5.5	–	10.1	13.9	6.2
לא משנה	38.2	15.6	16.7	16.7	20.6

* סך אחוז הנשאלים שציינו עונות שונות עולה על 100% מכיוון שחלק מהנשאלים ציינו יותר מעונה אחת.

כמו כן, למדגמי הנשאלים המתגוררים בערים השונות, התגלתה תכיפות ביקורים שונה במוקדי נופש שונים (לוח 4.7). למשל, עולים תושבי ירושלים מבקרים יותר באתרי טבע ונופש באזור המרכז (כ-64%); תל-אביבים מעדיפים לצאת לנב"ט באזור הצפון (כ-60%) והמרכז (כ-50%); בולטת העדפת אזור הצפון בקרב העולים תושבי חיפה; המבקרים-עולים מבאר-שבע מבלים בחיק הטבע בעיקר באזור עם נגישות טובה יותר, כלומר באזור הנגב (כ-74%).

לוח 4.7: התפלגות המבקרים לפי אזורי-ביקור מועדפים לנב"ט (אחוזים)

באר-שבע	חיפה	תל-אביב	ירושלים	
36	88	96	56	סה"כ מבקרים
22.2	57.5	60.0	41.1	צפון (גליל, חיפה)
5.5	13.5	23.2	41.2	גולן
8.3	6.7	18.7	30.4	חרמון
19.4	14.6	2.1	41.1	כינרת
27.8	7.9	49.5	64.3	מרכז
13.3	-	3.2	-	דרום
17.6	5.6	7.4	5.4	מדבר יהודה וים המלח
74.3	3.4	4.2	16.4	נגב
5.9	-	-	-	אילת

ביחד עם הנתונים לגבי אזורי נופש מועדפים לביקורים קצרי-טווח, נבדקה בסקר גם מידת ההיכרות של תושבי ערים שונות עם אתרי טבע ונופש בארץ. לשם כך התבקשו הנשאלים שביקרו באתר טבע כלשהו במהלך השנה האחרונה, לציין באלו אתרי טבע ונופש הם ביקרו, כמה פעמים, ומהו האתר בו ביקרו בפעם האחרונה (נספח 2, שאלות 6, 10). בנוסף לכך התבקשו משתתפי הסקר לציין גם את אתרי הטבע והנופש שהם יודעים על קיומם, אך לא ביקרו בהם (נספח 2, שאלה 7). לשם בדיקה זו הוצעה לכל מרואיין רשימת יערות ופארקים פופולאריים למדי (עשרה במספר) והנשאלים יכלו להוסיף את שמות האתרים המוכרים

להם או המבוקרים על-ידם, שלא נכללו ברשימה³. כדי להסיק לגבי מידת הפופולאריות של אתר נופש מסוים, הוכפל מספר האנשים שביקרו באתר זה במספר הביקורים בו. התפלגותם של אתרי טבע ונופש לפי סך הביקורים בהם (או אזורים בהם נמצאים האתרים המבוקרים) מוצגת בנספח 4, לוחות 1-5, בעוד שהתפלגות אתרי טבע ונופש המוכרים לנשאלים המתגוררים בערים השונות, הובאה בלוח 6, נספח 4.

ממצאי בדיקה זו מעידים על מגמת ירידה בביקורים בנופש בחיק הטבע, מצפון לדרום (על-פי מקום המגורים של הנשאלים). בקרב כלל המדגם, עולים תושבי חיפה מרבים לצאת לנב"ט – כ-45% מסך הביקורים בכל המדגם (נספח 4, לוח 1). הסיבה לכך, כנראה, היא מרחב ההזדמנויות המגוון ביותר לנב"ט באזור חיפה והצפון, האיכויות הבולטות של אתרי הטבע והנופש באזור זה והנגישות הטובה והנוחה לאתרים אלה. האזור המבוקש והמבוקר ביותר על-ידי עולים תושבי חיפה הוא אזור הכרמל – 29% מסך הביקורים (נספח 4, לוח 4).

בהשוואה לתושבי חיפה, עולים תושבי מרכז הארץ (תל-אביב) מבקרים פחות בחיק הטבע, אך עדיין עושים זאת יותר מעולים תושבי שתי הערים האחרות (כ-30% מסך הביקורים, נספח 4, לוח 1). האתר הפופולארי ביותר בקרב תושבי תל-אביב הוא יער בן-שמן (נספח 4, לוח 3). נשאלים המתגוררים בירושלים מבקרים פחות בנב"ט.

יש לציין כי פארקים עירוניים ומטרופוליניים, כגון יער ירושלים, המבוקר ביותר על-ידי עולים ירושלמים (נספח 4, לוח 2) ופארק הירקון בתל-אביב, נתפסים גם הם כאתרי טבע ונופש המאפשרים נב"ט במסגרת דפוסי נופש התואמים את היערות, הפארקים ואתרי הנב"ט האחרים הממוקמים בשטחים פתוחים לא-עירוניים.

לגבי הביקורים של עולים תושבי באר-שבע, ניתן להסיק כי נתוני בדיקה זו תומכים בממצאים אחרים שהתקבלו במחקר זה בנוגע להרגלי נב"ט של הנשאלים המתגוררים באזור הדרום. אחוז הביקורים בנב"ט של הנשאלים מבאר-שבע הוא נמוך ביותר (כ-8% בלבד מסך הביקורים עבור כל המדגם, נספח 4, לוח 1). יער להב הוא האתר המבוקר ביותר על-ידי העולים מבאר-שבע, והוא זוכה בערך בשליש מכלל הביקורים (נספח 4, לוח 4).

³ ברשימה הכוללת של האתרים, המוצגת בנספח 4 וכן בלוח 4.8, נכללים גם אתרים שאינם בניהול קק"ל. אתרים אלה צוינו על-ידי הנדגמים כתשובה לשאלה לגבי יערות ופארקים בהם ביקרו. יתרה מכך, רשימה זו כוללת גם אזורים מסוימים ללא שמות ספציפיים של אתרים, זאת בשל אי-ידיעתם של הנשאלים את שמות האתרים. בהצגת ממצאי בדיקה זו, הוחלט להביא את כל הנתונים המאפיינים את הדגמים המרחביים של התנהגות הנופש על-מנת להציג תמונה כוללת יותר לגבי דגמים אלה.

5). נוסף על-כך, אתרי נב"ט המבוקרים על-ידי הנשאלים מבאר-שבע נפרסים על-פני מרחב מצומצם יותר בהשוואה לאזורי ביקור של תושבי המרכז והצפון. כל אלה מעידים על מגוון מוגבל יחסית של אפשרויות נופש בנגישות טובה.

נתונים אלה משלימים את התמונה הכוללת של הרגלי ודגמי נופש של העולים המתגוררים בערים הגדולות באזורי הארץ השונים.

באשר להיכרות עם אתרי טבע ונופש, ניתן להסיק כי פארק קנדה ויער בן-שמון הם האתרים המוכרים לרוב הנשאלים מכל הערים (39% ו-26% בהתאמה, נספח 4, לוח 6). באופן כללי, עולים מירושלים מכירים מספר רב יותר של אתרי נב"ט בארץ. התל-אביבים, לעומת זאת, מכירים פחות אתרי נופש מעבר לאתרים המבוקרים על-ידם.

אחת הבעיות שהתגלו במהלך הסקר היא שאנשים מתקשים לציין את שם המקום או האתר בו ביקרו. דהיינו, לשאלה: "באלו פארקים או יערות ביקרתם?" ניתנת לעתים קרובות התשובה: "לא זכור לי" או "לא יודע את שם המקום". במקרים כאלה מציינים המרואיינים בד"כ רק את האזור, כגון סביבת ערים מסוימות או קרבה לאלמנטים טבעיים בולטים (ליד הכינרת או ים המלח). ייתכן כי לאור ממצא זה יש להתייחס לא רק לדרכי ולאמצעי הפרסום של המידע הרלוונטי על אפשרויות הנופש (סעיפים 3.2.1 ו-4.2.2), אלא גם לשפר את המידע בשלטים בתוך האתרים עצמם, ובכלל זה כתיבת שמותיהם ואינפורמציה בסיסית על האתר גם בשפה הרוסית.

לאור המידע הספציפי באשר לאתרי טבע ונופש בארץ המוכרים לעולים והמבוקרים על-ידם, מעניינת גם התרשמותם הכללית מאתרים אלה. ממצאים אלה מוצגים בלוח 4.8.

כללית, התגלתה התרשמות חיובית של העולים מאתרי טבע ונופש בארץ. שיעורי המבקרים המתארים אותם כמעניינים ונעימים הם גבוהים למדי, בפרט בעיני התושבים של אזור המרכז והצפון. השיעורים בקרב מבקרים-עולים המתגוררים בבאר-שבע, המבקרים ברובם באזור הנגב, הם נמוכים יותר. לדעת 48% מאוכלוסיית המבקרים במדגם הכולל, היערות והפארקים מטופלים היטב. שיעור זה בקרב מבקרים-עולים מבאר-שבע הוא נמוך ביותר בין כל הערים (41.7%). 52% מהמבקרים חושבים שהטיפול באתרים אלה טעון שיפור (בתוכם כ-13% מתארים כמוזנח את מצבם של אתרי נופש המבוקרים על-ידם). ניכר כי יותר ממחצית מקהל המבקרים במדגם הכולל (כ-54%) התרשם מאתרי טבע ונופש בארץ כאתרים בעלי צפיפות גבוהה. שיעור זה בקרב הנשאלים מבאר-שבע הוא הגבוה ביותר מבין כל הערים בארץ (כ-63%).

לוח 4.8: התרשמות המבקרים מפאקים ומיערות בארץ

אפיון אתרים	כל המדגם	ירושלים	תל-אביב	חיפה	באר-שבע
סה"כ מבקרים	275 (100%)	55 (100%)	96 (100%)	88 (100%)	36 (100%)
מטופל	48.0	46.4	44.8	55.1	41.7
לא כל-כך מטופל	39.0	42.9	39.6	30.3	52.8
מוזנח	13.0	10.7	15.6	14.6	5.6
לא צפוף	9.8	17.8	5.2	10.1	8.6
לא כל-כך צפוף	35.9	35.7	37.5	37.1	28.6
צפוף	54.3	46.4	57.3	52.8	62.9
מעניין	73.9	75.0	73.9	80.9	54.3
לא כל-כך מעניין	21.4	12.5	26.1	15.7	37.1
לא מעניין	4.7	12.5	0.0	3.4	8.6
נעים	79.5	83.6	71.8	90.9	64.7
לא כל-כך נעים	16.8	9.1	26.1	6.8	29.4
לא נעים	3.7	7.3	2.1	2.3	5.9

ממצאים אלה מאפשרים:

- להסיק על התפיסות והעמדות של מבקרים-עולים ולזהות נקודות התייחסות המחייבות שיפור המצב, הן בקנה-מידה ארצי והן בקנה-מידה אזורי;
- למרות שממצאי הסקר אינם מספקים מידע לגבי האווירה והתנאים הנתפסים על-ידי מבקרים עולים באתרים ספציפיים, ניתן להסיק מניתוח השוואתי של נתוני הלוחות 4.7, 4.8 ומהממצאים המוצגים בלוחות 1-5 בנספח 4, לגבי התרשמויות של המבקרים המתגוררים בערים שונות מאתרי טבע ונופש באזורים מסוימים. למשל, אם תושבי ירושלים מעדיפים את אזור המרכז לנב"ט, ובאופן ספציפי ניתן להבחין בכמה אתרים המבוקרים לעתים קרובות ביותר על-ידי עולים תושבי-ירושלים – כגון יער ירושלים, יערות ליד בית-שמש ופארק קנדה – ניתן לייחס את תפיסתם של מבקרים ירושלמים

לאחר ספציפיים אלה. לאחר מכן, ניתן להשוות את ההיבטים התפיסתיים של תושבי ערים שונות בנוגע לאותם אתרים ספציפיים.

4.2.2 חשיפה לפרסומי נופש ולמקורות מידע

בדומה לממצאי סקר השדה בנוגע למקורות מידע על אתרי טבע ונופש בארץ, גם בקרב הנשאלים שהתבקשו לציין את מקור המידע על אתר הנופש בו ביקרו בפעם האחרונה לפני הסקר – שיעור מקבלי המידע מחברים או מבני-משפחה הוא הגבוה ביותר בכל הערים, ונע בין 37.5% (חיפה) ל-74% (תל-אביב). לסמיכות של אתרי הנופש המבוקרים לאזורי המגורים יש משקל רב יחסית בהיכרות עם אפשרויות הנופש (בין 10% בתל-אביב ל-31% בחיפה). לעומת זאת, שימוש בפרסומים בכלי-תקשורת או בחוברות הדרכה נמצא נמוך ביותר בכל הערים: שיעור זה לא עולה על 5.7%. נתונים אלה סוכמו בלוח 4.9.

לוח 4.9: התפלגות הנשאלים לפי מקורות מידע על אתרי-נופש בהם ביקרו בפעם האחרונה (באחוזים)

מקורות מידע	ירושלים	תל-אביב	חיפה	באר-שבע
סה"כ מבקרים	55 (100%)	96 (100%)	88 (100%)	36 (100%)
מפי חברים או בני-משפחה	47.9	73.9	37.5	59.9
גר ליד האתר	27.3	10.0	30.7	17.1
הגיע במקרה	10.9	4.3	12.5	–
עלונים, פרסומים, מודעות	5.4	3.3	4.5	5.7
פרסומים בכלי-תקשורת	1.8	4.3	1.1	5.7
טיולים מאורגנים	1.8	–	–	2.8
מוסדות, כגון: אולפן,				
מועדון פנסיונרים וכד'	3.6	3.3	1.1	–
אחר	1.8	1.1	12.5	8.6

מקור מידע המועדף על מרבית הנשאלים הוא חוברות מידע שישלחו אליהם בדואר (כ-60%). יותר ממחצית מהמבקרים מעדיפים לקבל חוברות אלו בשפה הרוסית (56%)

ואצל אלה שלא מבקרים בנב"ט בגלל אי-היכרות עם אתרי-נופש, זוהי העדיפות העליונה (82%). לעומת זאת, ובניגוד למצב הקיים, קבלת מידע "מפה לאוזן" כמקור אפשרי, נפסל לחלוטין (1.1%). נתונים אלה מוצגים בלוח 4.10.

לוח 4.10: התפלגות הנשאלים לפי מקורות מידע והשפה המועדפים (באחוזים)

לא ביקרו מפאת אי-היכרות של אתרי הנופש	מבקרים	
22 (100%)	275 (100%)	כל המדגם
		מקורות מידע:
59.1	59.6	חוברות מידע המתקבלות בדואר
31.8	30.9	עיתונים
4.5	15.8	אינטרנט
13.6	8.7	רדיו/טלוויזיה
-	1.1	מפי חברים
-	3.8	אין צורך במידע
		שפת המידע:
81.9	56.2	רוסית
-	2.4	עברית
9.1	41.4	לא משנה

ממצאים אלה מחייבים תשומת-לב מיוחדת של הגורמים הרלוונטיים לצינורות השיווק הקיימים והאפשריים, כולל הפצת מידע בריכוזי אוכלוסייה דוברת רוסית, כגון: אולפנים, מועדונים למיניהם, רשתות מסחר וכד' (פירוט נוסף ראה בסעיף 3.2.1 לעיל).

4.2.3 מבנה הביקוש האפקטיבי

למרות פערים ניכרים בתחומים שונים בין ישראל לאזורים גיאוגרפיים שונים מהם הגיעו העולים (לרבות השוני באורח החיים, וכן בתנאים האקלימיים ובמאפיינים סביבתיים), יש סבירות מסוימת כי הרגלי הנופש מבחינת דגמי הפעילויות המועדפות של

העולים לפני עלייתם ארצה, משפיעים במידה זו או אחרת על אופי הבילוי שלהם בחיק הטבע בארץ.

לוח 4.11 מסכם את הנתונים המאפיינים את פעילויות הנופש בהן עסקו הנשאלים.

לוח 4.11: התפלגות הנשאלים לפי פעילויות הנופש בהן עסקו לפני העלייה (באחוזים)

מבקרים*	לא מבקרים*	כל המדגם*	סוג הפעילות
275 (100%)	239 (100%)	514 (100%)	סה"כ
37.2	41.4	39.1	פיקניקים
38.9	29.1	34.4	קטיף פטריות
31.6	35.0	33.2	בילוי בסופי־שבוע בבית הקיט
23.6	23.6	23.5	טיולים רגליים
22.5	17.3	20.1	טיולי תרמיל בסופי־שבוע
20.7	17.3	19.1	דיג
9.5	10.2	9.8	נופש בים, סוורים "רחוקים"
9.1	2.5	6.1	ציד
4.0	0.8	2.5	שיט בקיאקים/סירות
1.8	3.0	2.3	ספורט הרים
2.6	2.1	2.3	נופש חורפי (סקי וגלישה על קרח)
2.2	7.6	4.7	לא היה זמן/הבילוי לא קשור לנב"ט

* סך הנשאלים שעסקו בפעילויות נופש שונות עולה על 100% מפני שחלק מהנשאלים עסקו ביותר מפעילות אחת.

מלוח 4.11 ניתן להסיק כי מבנה הביקוש האפקטיבי של העולים – הן מבקרים והן לא מבקרים – כולל פעילויות נופש אקטיביות המקובלות על כלל אוכלוסיית הארץ, כגון: טיולים רגליים; פעילויות פאסיביות, כגון: פיקניקים; ופעילויות ספציפיות למשאבי טבע ברוסיה (אקטיביות, כגון: טיולים לקטיף פטריות, או פאסיביות, כגון: בילוי סופי־שבוע בבית הקיט – "בית שני" – בפרברי הערים). מאחר שהמחקר הנוכחי מתמקד בעיקר בנב"ט ללא לינה מחוץ לבית (בפרט ביערות ופארקים, כלומר, נב"ט קצר־טווח), מתמקד העניין

העיקרי במידת המימוש של העדפות אלו במבנה הביקוש האפקטיבי בנב"ט בארץ. דהיינו, השאלה היא כיצד העדפות אלו מתממשות בארץ בפעילויות ובאפשרויות הנופש, באיזו מידה יכולים אתרי טבע ונופש בכלל ויערות ופארקים בפרט, לספק את צרכי הנופש של העולים, מהן פעילויות ה"פיצוי" שמבקרים-עולים עוסקים בהן כדי "לפצות" את עצמם על חסרונן של אלו המועדפות עליהם, אך אינן ניתנות למימוש בארץ מסיבות אלו ואחרות. כמו כן, יש לבדוק מהם דפוסי נופש חדשים לעולים מברה"מ לשעבר שמהווים עניין עבורם בארץ.

בהתאם למטרות אלו, התבקשו הנשאלים-מבקרים לדווח במהלך הסקר על תדירות הביצוע של פעילויות נופש שונות בהן עסקו בשנה האחרונה (הביקוש האפקטיבי) וכן לציין אם ישנה התעניינות בפעילויות נופש מסוימות (הביקוש הסמוי). הממצאים המאפיינים את הביקוש האפקטיבי של מבקרים-עולים מוצגים בלוח 4.12 (עבור כלל המדגם) ובלוח 4.13 (לפי הערים).

לוח 4.12: התפלגות הנשאלים לפי תדירות הביצוע של פעילויות נופש שונות: הביקוש האפקטיבי (באחוזים)

תדירות ביצוע פעילויות נופש במשך השנה האחרונה*				סך המבקרים שביצעו את הפעילות**	פעילויות נופש
10 ויותר	6-10 פעמים	3-5 פעמים	1-2 פעמים		
16.4	20.4	30.9	24.4	254 (92.4%)	פיקניקים ביערות או בפארקים טיולים רגליים ביערות או בפארקים
7.7	6.6	19.5	43.0	209 (76.0%)	ביקורים בשמורות
1.1	1.1	6.2	49.3	158 (57.5%)	טיולי אופניים
0.7	-	0.7	4.4	16 (5.8%)	טיולי טרקטורונים/ ג'יפים
-	-	-	8.4	23 (8.4%)	רכיבה על סוסים
0.4	-	0.4	5.5	17 (6.2%)	שיט בקיאקים
0.4	-	0.4	11.5	33 (12.0%)	אירועי אמנות בטבע
0.4	-	-	24.1	67 (24.4%)	אטרקציות
-	0.4	0.7	22.5	64 (23.3%)	

* שנת 2000

** אחוז מסך המבקרים (275)

כפי שעולה מלוח 4.12, פעילות הנופש הנפוצה ביותר בקרב פלח אוכלוסייה זה היא פיקניקים (כ-92% עשו פיקניקים בתדירות שונה במהלך השנה האחרונה, יותר משליש עסקו בפעילות זו למעלה מ-6 פעמים בשנה). נתוני הלוח מעידים על כך שבין פעילויות הנופש הפופולאריות בקרב העולים היו טיולים רגליים ביערות ובפארקים לא-עירוניים – כ-76% מהנשאלים יצאו לאתרים כאלה לפחות פעם אחת במהלך השנה. סביר שטיולים אלה מפנימים את הרגלי הנשאלים לעסוק בדפוסי נופש פופולאריים שאפיינו את סוג הביילוי שלהם בחיק הטבע ברוסיה, כגון "טיולי פטריות" וטיולי תרמיל בסופי-שבוע (לוח 4.11). חשוב לציין שיעור גבוה יחסית (24.4%) של מבקרים שהשתתפו באירועי אמנות בטבע. שיעורי הנשאלים שעסקו בפעילויות נופש אקטיביות, חלקן חדשות יחסית עבורם, כגון טיולי אופניים, טיולי טרקטורונים ורכיבה על סוסים, הם נמוכים למדי (5.8%, 8.4% ו-6.2% בהתאמה). לוח 4.13 מפרט את מבנה הביקוש האפקטיבי לנב"ט לפי הערים.

לוח 4.13: התפלגות הנשאלים לפי תדירות ביצוע פעילויות נופש שונות: הביקוש האפקטיבי (באחוזים)

ביצעו לפחות פעם אחת במשך השנה האחרונה*				
ירושלים	תל-אביב	חיפה	באר-שבע	
55	96	88	36	סה"כ מבקרים
87.3	92.7	95.5	91.7	פעילויות נופש**:
78.2	89.6	67.0	58.3	פיקניקים ביערות או בפארקים
80.0	57.3	55.7	27.8	טיולים רגליים ביערות או בפארקים
35.5	4.2	9.1	2.8	ביקורים בשמורות
3.6	6.2	14.8	5.6	טיולי אופניים
9.1	4.2	6.8	5.6	טיולי טרקטורונים / ג'יפים
21.8	6.2	15.9	2.8	רכיבה על סוסים
36.4	15.6	31.8	11.1	שיט בקיאים
36.4	11.5	30.7	16.7	אירועי אמנות בטבע
				אטרקציות

* שנת 2000, אחוזים מסך המבקרים

** סך אחוז הנשאלים שעסקו בפעילויות נופש שונות עולה על 100% מכיוון שחלק מהנשאלים ביצעו יותר מפעילות אחת.

שיעורי העוסקים בפיקניקים אינם נבדלים באופן ניכר בין הערים. לעומת זאת, שיעור היוצאים לטיולים רגליים ביערות ובפארקים בקרב המרואיינים בעיר באר־שבע, הנו נמוך ביותר (כ־58%). הפער בשיעורים של מבקרי שמורות טבע בין הנשאלים מבאר־שבע לשאר הערים, הוא גדול עוד יותר. מרואיינים־עולים מירושלים מצטיינים בשיעורים גבוהים ביותר של מבקרי שמורות טבע, חובבי טיולי אופניים, ומשתתפי אירועי אמנות בטבע ואטרקציות.

בלוח 4.14 מוצגים ממצאי בדיקת הרצונות והשאיפות של העולים, המגלים כבר עתה התעניינות ממשית בנב"ט, בפעילויות נופש ובאירועים למיניהם שניתן לעסוק בהם בארץ – כלומר מבנה הביקוש הסמוי עבור כלל מדגם העולים וכן לפי ערי המגורים.

לוח 4.14: התפלגות הנשאלים לפי התעניינות בפעילויות נופש שונות: הביקוש הסמוי (באחוזים)

התעניינות בפעילויות נופש			סה"כ המבקרים שלא עסקו בפעילות מסוימת בשנה האחרונה*	פעילויות נופש
לא יודע	לא	כן		
0.7	4.4	2.5	21 (7.4%)	פיקניקים ביערות או בפארקים
–	15.1	8.1	63 (22.9%)	טיולים רגליים ביערות או בפארקים
0.4	12.8	29.2	116 (42.2%)	ביקורים בשמורות
0.7	79.2	14.2	258 (93.8%)	טיולי אופניים
1.1	56.7	33.8	252 (91.6%)	טיולי טרקטורונים / ג'יפים
0.4	68.0	25.0	255 (92.7%)	רכיבה על סוסים
1.8	60.7	25.2	237 (86.2%)	שיט בקיאקים
1.1	23.4	51.9	207 (75.3%)	אירועי אמנות בטבע
0.7	35.8	39.5	206 (74.9%)	אטרקציות

* אחוזים מסך המבקרים (275)

בין נתוני הלוח מושכים תשומת־לב הממצאים הבאים:

- כשליש מאלה שלא יצאו לטיולים רגליים ביערות ובפארק בשנה האחרונה מעוניינים בפעילות זו. לעומת זאת שיעור גבוה יותר (שני שלישים) מאלה שלא ביקרו בשמורות

טבע, רוצים לעשות זאת. כלומר, פעילות הנעשית בשני סוגי האתרים היא אותה הפעילות – טיולים רגליים, אך, ככול הנראה, בסיס "טבעי" בשמורות הוא אטרקטיבי יותר בעיני חובבי פעילות אקטיבית מסורתית כגון זו;

- אוכלוסיית המבקרים מגלה עניין גם בפעילויות נופש אקטיביות חדשות-יחסית, כגון טיולי טרקטורונים, רכיבה על סוסים ושיט בקיאקים;
- יש לציין את הרצון הרב של אוכלוסיית הנשאלים לפתח אירועי אמנות בטבע.

לוח 4.15 מפרט את מבנה הביקוש הסמוי בחתך אזורי. המסקנה העיקרית שנובעת מניתוח הממצאים המוצגים בלוח זה, היא כי אוכלוסיית מדגם המבקרים בקרב תושבי באר-שבע מצטיינת בשיעורים גבוהים ביותר של ביקוש לפעילויות נופש עם המרכיב ה"טבעי" (ביקורים בשמורות טבע), לפעילויות נופש אקטיביות כגון טיולי טרקטורונים, רכיבה על סוסים ושיט בקיאקים, וכן לאירועי אמנות בטבע (כ-69% לעומת 47%-50% בערים אחרות).

לוח 4.15: התפלגות הנשאלים לפי התעניינות בפעילויות נופש שונות: הביקוש הסמוי (אחוזים)

מעוניינים בפעילויות-נופש				פעילויות-נופש
באר-שבע	חיפה	תל-אביב	ירושלים	
36	88	96	55	סה"כ מבקרים
–	2.2	2.1	5.4	פיקניקים ביערות או בפארקים
14.3	11.4	3.2	7.3	טיולים רגליים ביערות או בפארקים
60.1	34.1	23.2	12.5	ביקורים בשמורות
8.3	19.3	5.3	25.0	טיולי אופניים
38.9	37.1	26.6	37.5	טיולי טרקטורונים/ ג'יפים
30.4	26.1	18.3	32.7	רכיבה על סוסים
42.4	20.4	20.4	30.4	שיט בקיאקים
69.4	47.2	50.0	47.3	אירועי אמנות בטבע
62.8	30.7	41.5	35.2	אטרקציות

מניתוח נתונים אלה ניתן להסיק את המסקנות הבאות:

- עבור רוב הנשאלים קיים מימוש כמעט מלא של פעילויות נופש מסורתיות ביערות ובפארקים, כגון פיקניקים וטיולים רגליים, דבר הבא לידי ביטוי בהתעניינות נמוכה בפעילויות אלו.
- אוכלוסיית העולים "פתוחה" לפעילויות נופש אקטיביות חדשות עבורם, כגון טיולי טרקטורונים, רכיבה על סוסים ושיט בקיאקים. יש לקחת בחשבון את מבנה הביקוש הסמוי של פלח אוכלוסייה זה בתכנון ובפיתוח של שטחי פארקים ויערות, הן בקנה-מידה ארצי, והן לפי העדפות וצרכים ספציפיים של עולים תושבי אזורים שונים בארץ. באופן ספציפי, ניתן לשקול אפשרויות לפיתוח מסלולי טרקטורונים וג'יפים ומסלולים מיוחדים לרכיבת סוסים בתוך הפארקים שמיקומם וצורתם יכולים להתאים לפעילויות נופש אלו. ניתן לפתח בפארקים לאורך הנחלים, שהקמתם מהווה חלק בלתי-נפרד מפרוייקט שיקום הנחלים. אם ניתן יהיה להזרים בנחלים אלה מים מושבים באיכות שתאפשר פעילויות נופש נתמכות-מים (אף אם לא רחיצה), כגון שיט בסירות ובקיאקים, ניתן יהיה להעניק משמעות נוספת לפרוייקטים אלה, ובכך לתת גם מענה לביקוש לפעילויות נופש של קבוצות אוכלוסייה שונות, לרבות העולים מברה"מ לשעבר.
- בדומה להיבטי נב"ט אחרים שנבדקו במחקר זה, גם מבחינת מבנה הביקוש, הן האפקטיבי והן הסמוי, חורגת באר-שבע מכלל אוכלוסיית המדגם. כלומר, פחות עולים עוסקים בפעילויות נופש בפועל ומגלים עניין רב יותר לעסוק בהן בעתיד. מבחינת הביקוש האפקטיבי, בא הדבר לידי ביטוי בעיקר בשיעורים הנמוכים יחסית של העוסקים בפעילויות מסורתיות אקטיביות, כגון טיולים רגליים ביערות ובפארקים וביקורים בשמורות טבע. כמו כן, מבקרים מבאר-שבע מגלים עניין רב ביותר באירועי אמנות בטבע ובאטרקציות. ממצאים אלה דורשים תשומת-לב מיוחדת של הגורמים האחראיים על אספקת תשתיות ושירותי נופש ובילוי בחיק הטבע באזור הדרום, שם מורגש מחסור חמור בהם. ממצאים שונים שהתקבלו במחקר זה מעידים על כך כי אי-מימוש רצונות העולים תושבי אזור הדרום בתחום הנופש, אינו רק פונקציה של התנאים האובייקטיביים (כגון מחסור בשטחי נופש ובמתקנים) אלא נובע גם מהגורמים הסובייקטיביים (אילוצים כלכליים, אילוצי זמן או בריאות). על כן, מן הראוי לקחת בחשבון את כל הגורמים ולנסות לפתח אפשרויות נופש נוספות, תוך התאמתן לרצונות, לצרכים וליכולות של אוכלוסייה זו.

4.3 מניעי הביקורים

4.3.1 מניעי הביקורים: חתך מרחבי

כאמור, אחד הנושאים בהם מתמקד המחקר הוא מניעי הביקור בחיק הטבע בקרב מבקרים-עולים באופן כללי וכן בקרב המתגוררים באזורי הארץ השונים. על-מנת לבדוק עניין זה, התבקשו הנשאלים לציין את הסיבות העיקריות לביקוריהם (נספח 2, שאלה 14). בלוח 4.16 הובאו תוצאות הבדיקה על-פי הערים שנבחרו לסקר זה.

לוח 4.16 התפלגות הנשאלים לפי המוטיבציות לביקור בחיק הטבע (באחוזים)

ירושלים	תל-אביב	חיפה	באר-שבע	כל המדגם	
55 (100%)	96 (100%)	88 (100%)	36 (100%)	275 (100%)	סה"כ המבקרים
71.4	59.4	60.1	66.7	63.2	לצאת מהשגרה
76.8	42.7	68.5	61.1	60.3	לבלות בטבע עם המשפחה
49.1	16.7	62.9	38.9	40.9	להכיר מקומות חדשים בארץ
57.1	17.7	49.4	41.7	39.0	עניין בטבע
64.3	11.5	62.9	5.5	37.9	לנשום אוויר צח
46.4	15.6	62.5	13.9	36.6	ליהנות מהנוף
39.3	6.2	37.1	2.8	22.8	להתבודד בטבע
10.9	4.2	19.1	2.8	10.1	לחפש אתגרים
16.1	-	11.4	2.7	7.2	לפגוש אנשים
1.8	3.1	2.2	2.8	2.6	סיבות אחרות

* אחוז מסך המבקרים בתדירות נמוכה יותר; סך אחוז הנשאלים שציינו סיבות שונות עולה על 100% מכיוון שחלק מהנשאלים ציינו יותר מסיבה אחת.

בדומה לתוצאות סקר השדה, מעידים נתוני לוח 4.16 עבור כלל המדגם, על החשיבות שבבילוי משפחתי בחיק הטבע כאחת הדרכים לשבור את השגרה היום-יומית (מעל 60%). במקום השני הוזכרו סיבות הקשורות בעניין המבקרים בנוף ובטבע, כגון: הכרת מקומות

חדשים, עניין בטבע, הנאה מאוויר צח ומנוף; סיבות כאלו מהוות מניע עיקרי עבור 36% עד 41% מהנשאלים. להתבודדות בטבע (עם משפחה או עם חברים, כלומר עם הקבוצה שעמה הגיע המבקר לאתר הנופש) מייחסים חשיבות עליונה כ-23%. שיקולים חברתיים תופסים מקום אחרון בהיררכיה של מניעי הביקור (כ-7%).

ניתוח השוואתי של ממצאי הבדיקה לפי ערי המגורים, מגלה הבדלים ניכרים בחלק מהסיבות לנב"ט. למשל, עבור מבקרים עולים המתגוררים באזור המרכז (תל-אביב), המרכיב הטבעי במניעי הביקור בנב"ט הנו זניח במובהק. בכך אזור זה בולט מכל שאר האזורים: שיעורי הנסקרים עבורם סיבות אלו מהוות מניע עיקרי אינם עולים על 18%, וזאת לעומת שיעורים גבוהים בהרבה של המבקרים תושבי אזורים אחרים, בייחוד ירושלים וחיפה, המייחסים חשיבות לסיבות אלו (עד ל-64%).

הסבר אפשרי לממצא זה הוא שמספר מוגבל יחסית של אתרי טבע בסביבה הקרובה, נגישות טובה מאוד לחופי הים ותנאים נוחים לנופש בים רוב ימות השנה – מגדירים לא רק את דפוסי הנופש והבילוי של תושבי האזור, אלא גם העדפות ועמדות כלפי הנב"ט, כאשר נופש בחיק הטבע במונן של יערות, פארקים או שמורות, אינו תופס מקום חשוב בהיררכיה של מניעי הנופש, עם "תחליף מצוין" כפעילויות נופש הקשורות בים.

כמו כן, מושכים תשומת-לב השיעורים הנמוכים יחסית של המבקרים המתגוררים בבאר-שבע, אשר מייחסים חשיבות לסיבות כגון האפשרות "לנשום אוויר צח" והאפשרות "ליהנות מהנוף". ככל הנראה, ניתן להסביר את הדבר באופן חלקי על-ידי מאפייני הסביבה (האופי המונוטוני למדי) והאקלים (צחיח וחצי-צחיח) השורר באזור, אם לקחת בחשבון שרובם של הנשאלים מבאר-שבע מטיילים באזור הדרום (לוח 4.7).

הבדלים במניעי הביקור לפי אזורי מגורים, יחד עם ממצאי סקר אחרים (התפלגות המבקרים-עולים לפי אזורי-נופש מועדפים, תדירות הביקורים בנב"ט, מבנה הביקוש, אפקטיבי וסמוי, ואחרים), מאפשרים תכנון מחושב ויעיל יותר של אתרי טבע ונופש באזורים שונים; זאת על-מנת לתת מענה לקבוצת אוכלוסייה זו (העולים) בהתאם לשוני שהתגלה בהעדפות, בעמדות, במוטיבציות ובהתנהגות הנופש של עולים המתגוררים באזורי הארץ השונים.

"הבדלים מרחביים" אלה הם פונקציה של מאפייני אזור המגורים וכן, אולי בעיקר, של תכונות אישיות שונות של מבקרים-עולים, כאשר הפערים בביקוש ובהתנהגות הנופש שלהם בחתך מרחבי ניתנים להסבר גם בריכוזם של עולים בעלי תכונות אישיות דומות באזורים מסוימים.

4.3.2 מניעי הביקורים: חתך תרבותי ודמוגרפי

היות ומאפיינים אישיים, כמאפיינים דמוגרפיים-תרבותיים, משפיעים על מאפיינים אישיותיים, כגון מוטיבציות, עמדות והעדפות ביקור והתנהגות נופש (פליישמן, 1999, Carr and Williams, 1993), מעניין לבדוק קשר זה באשר לקבוצת עולים מבר"מ-לשעבר, שכן פלח אוכלוסייה זה אינו הומוגני כשלעצמו.

ממצאים התומכים בטיעון זה הובאו כבר בחלקו הראשון של המחקר, המתמקד בניתוח תוצאותיו של סקר השדה. ממצאי החלק השני של המחקר איששו גם הם טיעון זה. בלוחות 4.17-4.19 מוצגים ממצאי הקשר בין מאפיינים תרבותיים ודמוגרפיים, כגון ארץ המוצא, גיל והשכלה, למוטיבציות לביקור בחיק הטבע.

לוח 4.17: התפלגות המבקרים לפי המוטיבציה לביקור וארץ מוצא (אחוזים)

מוטיבציות לביקור	סה"כ	יוצאי קווקז ואסיה התיכונה	רוסיה ושאר האזורים
עניין בטבע**	39.0	29.2	40.7
לנשום אוויר צח**	37.9	29.3	39.4
להתבודד בטבע	22.4	19.5	22.9
לבלות עם משפחה / חברים*	60.3	68.3	58.9
ליהנות מהנוף**	36.6	25.0	38.1
להכיר מקומות חדשים**	40.9	24.4	43.8
לחפש אתגרים	10.1	4.9	11.1

לוח 4.18: התפלגות המבקרים לפי המוטיבציה לביקור וגיל

מוטיבציות לביקור	סה"כ	34-18	49-35	+50
לצאת מהשגרה*	63.6	60.2	71.7	56.6
עניין בטבע**	39.0	30.1	36.8	51.3
לנשום אוויר צח	37.9	32.3	38.7	42.1
להתבודד בטבע	22.4	20.4	26.4	18.4
ליהנות מהנוף	36.6	29.4	34.9	45.0
להכיר מקומות חדשים**	40.9	24.7	42.4	58.7
לפגוש אנשים	6.9	6.4	5.7	9.2
לחפש אתגרים	10.1	10.8	13.2	5.3

לוח 4.19: התפלגות המבקרים לפי המוטיבציה לביקור והשכלה

מוטיבציות לביקור	סה"כ	השכלה תיכונית	מעל תיכונית	אקדמאית
לצאת מהשגרה	63.6	58.5	66.7	63.7
עניין בטבע	39.0	28.3	42.2	41.3
לנשום אוויר צח	37.9	26.4	42.2	40.2
להתבודד בטבע	22.4	13.2	26.6	24.0
ליהנות מהנוף	36.6	26.4	35.6	39.3
להכיר מקומות חדשים**	40.9	22.6	44.4	45.5
לבלות בטבע עם משפחה	60.3	52.8	64.4	61.4

* מובהקות ברמה של 10%

** מובהקות ברמה של 5%

ממצאי בדיקה זו הם קונסיסטנטיים עם תוצאותיו של סקר השדה:

- יוצאי אזור קווקז ואסיה התיכונה הם בעלי אוריינטציה חברתית יותר, הבאה לידי ביטוי בשיעור גבוה יותר של המציינים "בילוי בחיק הטבע עם משפחה וחברים" כסיבה העיקרית לנב"ט. לעומת זאת, סיבות הכרוכות בעניין בטבע הן פחות רלוונטיות עבור תת־קבוצה זו (פירוט נוסף ראה בסעיף 3.3.1);
- לפי סקר זה שיעור אוכלוסייה זו בין המבקרים־עולים בתל־אביב ובבאר־שבע הוא גבוה יותר מאשר באזורים אחרים. ניתן להביא בחשבון ממצא זה בתכנון אתרי נופש באזורים שונים;
- מבקרים מבוגרים ומשכילים יותר מייחסים חשיבות רבה יותר למוטיבציות הקשורות בעניין בטבע ובהיכרות עם מקומות חדשים בארץ.

5. עיקר הממצאים, מסקנות והמלצות

באופן כללי, מגלים העולים מבריה"מ לשעבר עניין רב בנב"ט. עניין זה בא לידי ביטוי בתדירות גבוהה יחסית של הביקורים באתרי טבע ונופש. שיעור המבקרים העולים שהגבירו את תדירות הביקורים בחיק הטבע בארץ, בהשוואה לתדירות הביקורים בנב"ט בבריה"מ, הוא גבוה יותר משיעורם של אלה המבקרים פחות בנב"ט בארץ.

א. הרגלי הנופש בחיק הטבע של כלל אוכלוסיית המחקר

- תקופות מסוימות, הנתפסות על-ידי אוכלוסייה ותיקה כתקופות ביקורים בחיק הטבע (כגון חול המועד פסח), אינן באות לידי ביטוי בהרגלי ובדגמי התנהגות הנופש בקרב העולים;
- במהלך הסקרים התברר כי אנשים אינם מכירים את שמות האתרים (בעיקר יערות ופארקים) בהם ביקרו;
- המקור העיקרי למידע לגבי אתרי טבע ונופש עבור מבקרים עולים הוא "מפה לאוזן", בעוד שרובם מעוניינים לקבל מידע רלוונטי בשפה הרוסית בדואר ודרך אמצעי התקשורת.

המלצות

ממצאים אלה מחייבים התייחסות ראויה לסוגיית השיווק, לרבות בחינת צינורות השיווק, דרכי העברת המידע לגבי אתרי הנופש והאפשרויות בתחום זה ושפת הפרסומים. לגופים כקק"ל כדאי וראוי לשקול את הפעולות הבאות:

- פרסומים על טיולים ואירועים המאורגנים באתרי טבע ונופש, בייחוד בתקופות החגים (פסח וסוכות), בכלי התקשורת בשפה הרוסית (עיתונות, רדיו רק"ע וערוץ רוסי בטלוויזיה הישראלית);
- הפצת עלונים בשתי השפות (עברית ורוסית), באמצעות הדואר, בשכונות מגורים בהן מרוכזת אוכלוסיית העולים, וכן במקומות ציבוריים, בעיקר באלה בהם מבקרת אוכלוסייה דוברת רוסית (כגון חנויות "רוסיות", מתנ"סים, אולפנים, מועדונים למיניהם וכד'). עלונים מסוג זה ראוי שיכללו גם מפות פשוטות לקריאה, עם סימון

מיקומם של האתרים, שמותיהם, כבישי הגישה והמרחקים מריכוזי אוכלוסייה עיקריים.

- להשקיע בעיצוב, בכמות ובאיכות השילוט בכניסות לאתרים ובאתרים עצמם.

המוטיבציה "להתבודד בחיק הטבע" עם משפחה, חברים, או לבד, היא בעלת משקל רב יותר, יחסית לכלל אוכלוסיית המבקרים ביערות ובפארקים, דבר הבא לידי ביטוי בשיעור המבקרים עבורם יש חשיבות למוטיבציה זו (58% ממדגם העולים בסקר השדה, לעומת 13% מכלל קהל המבקרים).

המלצות

בעקבות זיהוי מניעי הנב"ט הספציפיים לעולים, נדרשת התייחסות תכנונית וניהולית לאותם יערות ופארקים המבוקרים על-ידי פלחי אוכלוסייה שונים, לרבות עולים מבר"מ- לשעבר, על-מנת לאפשר תנאי נופש מועדפים למשתמשים המחפשים "התבודדות" בפארקים וביערות. עניין זה דורש תשומת לב מצד מנהלי היערות, משתי סיבות הקשורות זו בזו: א) למוטיבציה זו תפקיד זניח למדי בין מניעי הביקור לנב"ט בקרב ישראלים-ותיקים; ב) עד כה נבחנו המיקום, העיצוב והתכנון של חניוני פיקניקים ביערות ובפארקים לפי מספר, איכות ונוחות המתקנים הנדרשים לפעילות זו, בעוד שצעדים תכנוניים המאפשרים תנאי "פרטיות והתבודדות" לא זכו בתשומת לב נאותה.

לפיכך, מבחינת התכנון המרחבי ועיצובם של חניוני פיקניקים ומערך השבילים בפארקים וביערות, ראוי לנקוט צעדים תכנוניים אשר יכולים להעניק למבקרים "תחושת פרטיות והתבודדות":

- ניצול יעיל של אוצרות הטבע ומבנה הנוף, נטיעת סוגי צמחייה שבאמצעותה ניתן "לבודד" שולחנות פיקניקים, אם לא מבחינת המרחק הפיזי, לפחות מבחינת המרחק "הוויזואלי".
- תכנון מערך שבילים מגוון לטיולים רגליים במרחבים הפנימיים של היערות והפארקים, ועוד.

מבחינת מבנה הביקוש האפקטיבי, פעילויות הנופש הנפוצות ביותר בקרב העולים הן פיקניקים וטיולים רגליים ביערות ובפארקים לא-עירוניים. מידת המימוש של הביקוש

לפעילויות נופש כאלו היא גבוהה במיוחד. בולט שיעור גבוה יחסית של המבקרים שהשתתפו באירועי אמנות בטבע. אולם, נמצא כי פעילות בתחום זה לא קיבלה ביטוי הולם עבור אוכלוסיית העולים. על כך מעידה בדיקת מבנה הביקוש הסמוי, לפיה מגלים הנשאלים עניין רב בפיתוח אירועי אמנות בטבע. כמו כן, כשליש מהנשאלים מגלים עניין בדפוסי נופש אקטיביים, כגון פעילויות ספורט בטבע, שיט ורכיבה על סוסים. יש לציין גם התעניינות גבוהה יחסית בביקורים בשמורות טבע.

המלצות

בעקבות זיהוי פעילויות הנופש העשויות לעניין את העולים ולגרום לפלח אוכלוסייה זה להגביר את תדירות ביקוריו באתרי טבע ונופש, ניתן להסיק כי שילוב של אמנות וטבע נראה אטרקטיבי במיוחד בעיני פלח אוכלוסייה זה. היות והמוקד העיקרי לפיתוח הפעילות מסוג זה הוא יערות ופארקים של קק"ל, יש למצא זה חשיבות ניכרת לאור שאיפת הארגון למשוך פלחי אוכלוסייה נוספים לנופש באתרי קק"ל. מכאן שכדאי לקק"ל להשקיע, בשיתוף עם רשויות, גופים ופרטים מעוניינים אחרים, בכיוונים אלה:

- תכנון וביצוע של אירועי אמנות ביערות ובפארקים, כגון ימי מוסיקה, תערוכות פסלים, סדנאות אמנות וכד' לילדים ולמבוגרים;
- פיתוח ותחזוקת שטחים ונופים טבעיים בתוך אתרי קק"ל. שטחים טבעיים כאלה עשויים לתת פן חדש נוסף לאתרים אלה, אשר רובם ככולם יערות נטע-אדם. בכך ניתן יהיה לתת מענה לפלחי קהל המחפשים סביבה טבעית, לאו דווקא במסגרת הביקורים בשמורות טבע, אלא תוך כדי פיקניקים וטיולים בפארקים וביערות, אשר מאפשרים כניסה ללא תשלום ואשר הנגישות אליהם טובה יותר (מבחינת הקרבה לריכוזי האוכלוסייה העירונית). פיתוח זה יאפשר למבקר לחוות חוויה הדומה לזו שחווים המבקרים בשמורות טבע, וכן לתרום לשיקום ולשמירה על המגוון הנופי והטבעי בשטחים הפתוחים שנותרו בישראל.

ב. הרגלי הנופש בחיק הטבע של פלחי אוכלוסיית המדגם השונים

באשר להרגלי הנופש בחיק הטבע של הפלחים השונים של אוכלוסיית המדגם, מסתבר כי:

- מבקרים מבוגרים ומשכילים יותר, גברים, יוצאי אזור קווקז ואסיה התיכונה, מבקרים באתרי טבע ונופש לעתים קרובות יותר;

- יוצאי אזור קווקז ואסיה התיכונה מייחסים חשיבות רבה יותר למוטיבציה חברתית שבאה לידי ביטוי במניעי הביקור בנב"ט, כגון בילוי עם משפחה וחברים ופגישות עם אנשים אחרים. הם מגלים פחות עניין בטבע עצמו בביקוריהם ביערות ובפארקים;
- מבקרים מבוגרים ומשכילים יותר מייחסים חשיבות רבה למוטיבציות הקשורות בעניין בטבע ובהיכרות עם מקומות חדשים בארץ;
- נופש אקטיבי הוא אטרקטיבי יותר לגברים, לאנשים צעירים ולעולים המייחסים חשיבות ניכרת להיכרות עם מקומות ואתרים חדשים בארץ.

המלצות

זיהוי מניעי הנב"ט וכן הפרופיל הדמוגרפי-תרבותי של פלחי המבקרים השונים בקרב העולים (כגון מוטיבציה חברתית בקרב יוצאי קווקז ואסיה התיכונה) יכול לשמש נדבך חיוני נוסף בתכנון הפיזי של אתרי טבע ונופש, בייחוד באזורים בהם מרוכזות אוכלוסיות עולים מעדות שונות. ממצאים אלה מצביעים על דגשים שונים שראוי לתת עליהם את הדעת:

- חלוקה פונקציונאלית של אתרי הנופש (מיקומם, גודלם ופריסתם של אזורים לנופש אינטנסיבי ואקסטנסיבי בתוך האתר);
- תכנון ועיצוב חניונים, מסלולים, מוקדי עניין, מגרשי משחקים וספורט וכד', בהתאם לפרופיל דמוגרפי-תרבותי של המבקרים, על-מנת לתת מענה לציפיות ולרצונות של פלחי אוכלוסייה שונים.

ג. הרגלי הנופש בחיק הטבע בחתך מרחבי

מניתוח הרגלי הנב"ט בחתך מרחבי, עולה כי:

- בשלב הנוכחי משרתים יערות ופארקים של קק"ל בעיקר את אוכלוסיית היישובים העירוניים הסמוכים. אתרים בולטים מבחינה זו הם היערות: להב (באר-שבע) וקריית-אתא (חיפה והקריות). לעומת זאת, אזורי המגורים של המבקרים בפארק קנדה, הם נרחבים יותר, אם כי גם לאתר זה מגיעים בעיקר מאזור המרכז;
- מבחינת סך הביקורים בנב"ט של העולים המתגוררים בארבעה המטרופולינים בארץ, יורד מספר הביקורים ככול שמדרימים. דהיינו, עולים תושבי חיפה מרבים לבקר בחיק הטבע, ואילו עולים תושבי באר-שבע ממעטים לבקר בחיק הטבע;

- מבחינת הרגלי הביקורים בחיק הטבע, בולטת באר־שבע לעומת כלל אוכלוסיית המדגם:
 - (א) בשיעור נמוך יותר של היוצאים לנב"ט;
 - (ב) במספר נמוך יותר של ביקורים באתרי טבע ונופש;
 - (ג) בפריסה מרחבית מצומצמת למדי של אתרי טבע ונופש המבוקרים על־ידי העולים תושבי באר־שבע;
 - (ד) בתדירות נמוכה בהרבה של הביקורים בחיק הטבע;
 - (ה) בתדירות ביקורים נמוכה יותר בנב"ט בישראל, לעומת תדירות הביקורים בנב"ט בארץ מוצאם (בעוד שבצפון ובמרכז גבוהה יותר תדירות ביקוריהם של העולים בנב"ט מאשר היתה בארץ מוצאם);
 - (ו) בשיעור גבוה של מבקרים שלדעתם יערות ופארקים באזור הדרום הם צפופים ולא מטופלים;
 - (ז) בשיעור נמוך של מבקרים שתופסים את הבילוי ביערות ובפארקים באזור הדרום כמעניין ונעים;
 - (ח) בשיעור גבוה במיוחד של מבקרים המעוניינים בפיתוח אירועי אמנות ואטרקציות בטבע, ובפעילויות נופש אקטיביות. צורכי נופש פסיבי, כגון פיקניקים ביערות ובפארקים, לעומת זאת, מומשו באופן מלא.

המלצות

- כפי שעולה מממצאי המחקר, מאפיינים ספציפיים של התנהגות הנופש של המבקרים תושבי באר־שבע אינם נובעים מחוסר העניין בנב"ט, אלא כרוכים באילוצים כלכליים, בנגישות פחותה, ובמרחב הזדמנויות נופש מוגבל יחסית באזור זה.
- מניתוח מבנה הביקוש לנב"ט, האפקטיבי והסמוי, בקרב המתגוררים באזור הדרום, ניתן להמליץ על כיווני הפיתוח באתרי נופש באזור הדרום:
- לגוון את ההיצע של פעילויות נופש באתרים (אטרקציות ואירועים למיניהם, מגרשי ספורט מוצלים, אזורים ומסלולים לרכיבה על טרקטורונים וסוסים);
 - לגוון את צמחיית הפארקים על־מנת לשבור את המונוטוניות של הנוף;
 - להשקיע בעיצוב החניונים בהתחשב באקלים חצי־צחיח באזור, כגון נטיעת סוגי צמחייה המאפשרים "איים מוצלים" בתוך האתר והקמת מתקני צל המשתלבים בנוף;

- לשתף את קהל המבקרים בפעילויות הייעור, כמו נטיעת עצים בט"ו בשבט, יוזמת אירועים מיוחדים על-ידי קק"ל תחת הכותרת "מלחמה במדבור" בשיתוף פעיל של המבקרים. פעילויות אלו יתרמו לשיפור הנוף והסביבה באזור, לחינוך סביבתי של המבקרים וליצירת קשר רגשי בין המבקרים לבין האזור בפרט, והארץ בכלל.

6. סיכום

ממצאי המחקר הנוכחי עשויים לשמש מידע חיוני לקביעת כיווני הפיתוח ורמות הפיתוח של אתרי טבע ונופש בארץ, ובכלל זה יערות ופארקים של קק"ל, תוך שאיפה לגוון את פעילויות הנופש המוצעות ו/או מתוכננות ולהתאימן לרצונות של פלחי אוכלוסייה שונים. ניתוח התפיסות, הרצונות, היכולות והעמדות של מבקרים-עולים מאפשר לזהות נקודות בעייתיות המחייבות התייחסות תכנונית וניהולית מיוחדת, הן בקנה מידה ארצי והן בחתך אזורי, הן לכלל אוכלוסיית העולים והן על-פי מאפייניהם התרבותיים והדמוגרפיים.

ממצאי המחקר עשויים:

- להעשיר את הידע לגבי הביקוש לנב"ט;
- לתרום לניהול הביקוש לנופש בחיק הטבע;
- לשמש נדבך חיוני בהתאמתם של אתרי טבע ונופש באזורי הארץ השונים לביקושים לנב"ט של פלחי אוכלוסייה שונים המתגוררים בערים הגדולות;
- לשמש בסיס לייעול מדיניות הניהול של יערות ופארקים ספציפיים.

מאפייני הביקוש והרגלי הנופש בחיק הטבע של אוכלוסיית העולים בכלל, ותת-קבוצות בפרט, מגדירים את דגמי התנהגות הנופש שלהן. לכן, אם אין באפשרותנו להשפיע על הגורמים המאפיינים את הדגמים הללו, כגון מגבלות הזמן או האילוצים הכלכליים, ניתן לנסות להשפיע על דפוסי הביקוש והרגלי הנופש באמצעות כלים הניתנים להפעלה, כגון התייחסות שיווקית, ייעול הפיתוח והתכנון של אתרי נופש וחלוקתם התפקודית.

מסקנות והמלצות המחקר עשויות לתרום לקביעת הפרוגרמה התכנונית של הפעילויות ודפוסי השימוש המומלצים באתרי הנופש ובמרחב הסובב אותם.

מקורות

- בומן מ., סולומוניק ס., 1998, "מדריך בהנחיה בין-תרבותית", היחידה לחמ"ע ומז"א בסוכנות היהודית, ירושלים.
- דגני א., ודגני ר., 1998, "סקר בנושא תיירות-פנים בקרב עולים חדשים", המכון למחקר מרחבי בע"מ.
- וונדינה א., 1991, "התנהגות מרחבית של הנופשים", מכון לגיאוגרפיה, מוסקבה.
- כ"ץ א., האז ה., גורביץ מ., ויץ ש., אדוני ח., שיף מ., וגולדברג, 1992, "תרבות הפנאי בישראל: תמורות בדפוסי הפעילות התרבותית 1970-1990", מכון גוטמן, ירושלים.
- מירוננקו נ., 1998, "חילופי הפרדיגמות בגיאוגרפיה של נופש", האוניברסיטה הממשלתית במוסקבה.
- משרד התיירות, 1991, תיירות-פנים – מצוי, רצוי וצפוי".
- משרד התיירות, 1994, "סקר תיירות פנים בישראל".
- משרד התיירות, 1996, "דפוסי תיירות-פנים של העולים מחבר העמים מאז 1990", מכון ברדמן בע"מ, תל-אביב.
- סלומון א., פייטלסון ע., ופליישמן ל., 1997, "דפוסי השימוש בחיק הטבע: השפעת הצפיפות על התנהגות מבקרים באתרי-טבע ונופש", דוח מחקר לקק"ל, האוניברסיטה העברית, ירושלים.
- פייטלסון ע., 1995, "מדיניות שטחים פתוחים בליבת ישראל: עקרונות ודרכים ליישום", מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, ירושלים.
- פליישמן ל., 2000, "גישה התנהגותית לחקר צפיפות בשמורות טבע", חיבור לקבלת תואר PhD.
- פליישמן ל., פייטלסון ע., 2003, "רמת שירות לנופש בחיק הטבע", דוח מחקרי עבור קק"ל.
- פליישר ע., 1993, "יערות, פארקים וחניונים – סקר ביקושים", המרכז ללימודי הפיתוח, רחובות.
- פליישר ע., רותם א., ובנין ב., 1993, "כיוונים בפיתוח פעילויות פנאי, נופש ותיירות במגזר הכפרי: גורמי ביקוש והיצע", המרכז ללימודי הפיתוח, רחובות.

פליישר א., וסידי ע., 1997, "סקר מבקרים ביערות קק"ל בדרום", המרכז ללימודי הפיתוח, רחובות.

פליישר א., 2000, "סקר מבקרים ביערות להב ובארי", קק"ל, מינהל פיתוח הקרקע.
קפלן מ., קמחי י., ואחרים, 2000, "הרי יהודה ושפלת יהודה, מדיניות שימור ופיתוח בר-קיימא", מכון ירושלים לחקר ישראל.

Briffett C., 2001, "Is managed recreational use compatible with effective habitat and wildlife occurrence in urban open space corridor system?", *Landscape Research*, 26 (2): 137-163.

Carr D.S., and D.R. Williams, 1993, "Understanding the role of ethnicity in outdoor recreation experiences", *Journal of Leisure Research*, 25 (1): 22-38.

Miller L.R., Dickinson J.E., and D.J. Pearlman-Houghie, 2001, *Leisure Studies*, 20: 41-59.

Newell, P.B., 1997, "A cross-cultural examination of favorite places", *Environment and Behavior*, 29 (4): 495-514.

Rappoport A., 1980, "Cross-cultural aspects of environmental design", In: I. Altman and A. Rappoport (eds.), *Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research*, Plenum Press, New York.

Stahi A., 1993, "Educating for change in attitudes toward nature and environment among oriental Jews in Israel", *Environment and Behavior*, 25 (1): 3-21.

Travis R., 1984, "Social and cultural aspects of tourism", *Industry and Environment*, vol. 1.

נספח 1: שאלון לסקר השדה

1. האם היית באתר זה קודם? (נא סמן/י בעיגול את התשובה המתאימה)
 - (1) כן
 - (2) לא ← (אם לא, עבור/י לשאלה 5)

אם כן, באיזו תכיפות אתה/את מבקר באתר זה?

 - (1) פחות מפעם אחת בשנה
 - (2) 1-3 פעמים בשנה
 - (3) יותר משלוש פעמים בשנה
2. מתי ביקרת באתר זה בפעם הראשונה? לפני _____ שנים / חודשים
3. כיצד נודע לך על קיומו של אתר זה?
 - (1) מפי חברים או בני-משפחה
 - (2) מפרסומות בכלי תקשורת (עיתונות, רדיו, טלביזיה, אינטרנט)
 - (3) מעלונים, פוסטרים, מודעות וכד'
 - (4) כלל לא ידעתי על אתר זה קודם, והגעתי אליו במקרה (בדרך למקום אחר או בדרך הביתה)
 - (6) אחר (נא לציין) _____
4. מאיפה הגעת לאתר זה? (נא לציין את המקום הגיאוגרפי)
5. עם מי הגעת לפארק?
 - (1) קרובי-משפחה.
 - (2) קרובי-משפחה וחברים.
 - (3) חברים.
 - (4) לבד.
6. הערך בבקשה את איכות ביקורך הנוכחי באתר זה בעזרת סולם בן חמש דרגות. דרגה 1 פירושה גרוע ודרגה 5 פירושה טוב מאוד.

טוב מאוד	4	3	2	1	גרוע
5					

7. האם אתה/את מתכוון/ת לבקר באתר זה בעתיד?

(1) כן.

(2) אולי.

(3) לא.

אם לא, נא לציין את הסיבה לכך _____

8. באיזו תכיפות אתה/את יוצא/ת לחיק הטבע? (הכוונה, מכמה שעות עד יום שלם)

(1) פחות מפעם בשנה.

(2) 1-3 פעמים בשנה.

(3) 4-10 פעמים בשנה.

(4) פעם בחודש ויותר.

9. כמה פעמים ב־ 12 החודשים האחרונים ביצעת בפועל את הפעילויות הבאות:

יותר מ-10 פעמים	6 עד 10 פעמים	3 עד 5 פעמים	פעם-פעמיים	אף פעם	
					פיקניקים או מנגלים ביערות או בפארקים לא עירוניים
					פעולות ספורט בפארקים או ביערות מפותחים
					טיולים רגליים ביערות או בפארקים לא מפותחים (ללא מתקני פיקניקים או מתקני בילוי למיניהם)
					טיולים רגליים באזורים בעלי נוף טבעי (אזורי טבע-מדבר, או אזורים עם צמחייה/בעלי-חיים) בשמורות טבע
					בילוי בפארק מים
					בילוי בחוף הים
					טיולים, כולל לינה בטבע
					טיולי אופניים
					טיולי טרקטורונים
					רכיבה על סוסים
					שיט בקיאקים או באבובים
					אירועי אמנות (מוזיקה, שירה, פיסול וכד') ביערות או בפארקים
					אטרקציות (נא לציין) _____
					אחר (נא לציין) _____

10. נא סמן/י בעיגול באיזו מידה חשובה לך כל אחת מהסיבות הבאות לביקורך בחיק הטבע מ־ כלל לא חשוב (1) עד חשוב מאוד (5).

חשוב מאד					כלל לא חשוב					
5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	
										לצאת מהשגרה
										עניין בטבע
										לנשום אוויר צח
										להתבודד
										לבלות יחד עם משפחה וחברים
										ליהנות מהנוף
										לפגוש אנשים
										להכיר מקומות חדשים בארץ
										לחפש אתגרים והרפתקאות
										סיבה אחרת (נא לציין) _____

11. דרג/י בבקשה בעזרת סולם בן 5 דרגות באיזו מידה את/ה מעוניין/ת **בכל אחת** מפעילויות הנופש הבאות. לגבי כל פעולה סמן/י עד כמה היית **מעוניין/ת** לבצע אותה (בין אם את/ה מבצע/ת אותה בפועל ובין אם אינך מבצע/ת אותה כלל). דרגה 1 פירושה **לא מעוניין/ת בכלל** ודרגה 5 **מאד מעוניין/ת**.

מעוניין מאד					לא מעוניין כלל					
5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	
										פיקניקים או מנגלים ביערות או בפארקים (לא עירוניים)
										פעולות ספורט בפארקים או ביערות מפותחים
										טיולים רגליים ביערות או בפארקים לא מפותחים (ללא מתקני פיקניקים או מתקני בילוי למיניהם)
										טיולים רגליים באזורי נוף טבעי (אזורי טבע-מדבר, או אזורים עם צמחייה/בעלי-חיים) שמורות טבע
										בילוי בפארק מים
										בילוי בחוף הים
										טיולים, כולל לינה בטבע
										טיולי טרקטורונים
										רכיבה על סוסים
										שיט בקיאקים או באבובים
										אירועי אמנות (מוזיקה, שירה, פיסול וכד')
										ביערות או בפארקים
										אטרקציות (נא לציין) _____
										אחר (נא לציין) _____

12. האם את/ה מבקר/ת בחיק הטבע בארץ:

- 1) באותה תכיפות ביקורים כמו בברה"מ ← עבור לשאלה 15
- 2) לעתים רחוקות יותר ← עבור לשאלה 13
- 3) לעתים קרובות יותר ← עבור לשאלה 14

13. נא סמן/י בעיגול מהי הסיבה לתדירות הביקורים ה**נמוכה** יותר? (ניתן לסמן יותר מסיבה אחת וכן להוסיף את הסיבות שאינן נמצאות ברשימה).

- א) שינוי במצב משפחתי
- ב) קוצר זמן
- ג) לא מכיר/ה את אתרי הנופש המתאימים
- ד) אין בארץ מספיק מקומות נופש בהם אני מעוניין/ת לבקר
- ה) הטבע בארץ אינו מתאים לפעילויות הנופש שאני מעדיף/ה
- ו) אילוצים כלכליים
- ז) מרחקים קצרים מדי לטיולים רגליים ביערות
- ח) אין לי רכב
- ט) יותר מדי אנשים באתרי נופש
- י) אחר (נא לציין) _____

14. נא סמן/י בעיגול מהי הסיבה לתדירות הביקורים ה**גבוהה** יותר? (ניתן לסמן יותר מסיבה אחת וכן להוסיף את הסיבות שאינן נמצאות ברשימה).

- א) שינוי במצב משפחתי.
- ב) יש יותר זמן.
- 3) מרחקים קצרים למדי למקומות הנופש.
- 4) זמינות הרכב.
- 5) הטבע הייחודי בארץ.
- 6) אחר (לא לציין) _____

15. נא, סמן/י בעיגול מהן פעילויות הנופש בחיק הטבע בהן עסקת בשנים האחרונות לפני עלייתך ארצה?

- 1) פיקניקים.
- 2) שהות בסופי שבוע בבית הקיט.
- 3) דיג.
- 4) ציד.

5) טיולי תרמיילים ביערות בסופי־שבוע.

6) טיולים רגליים.

7) "טיולי פטריות".

8) אחר (נא לציין) _____

16. אנא, ציין/י שנת עלייתך: _____

17. אנא, ציין/י את מקום מגוריך (אזור ועיר) בו גרת במשך חמש שנים לפחות לפני עלייתך
ארצה: _____

18. בן/בת כמה את/ה? _____

19. כמה שנות לימוד סיימת? _____

20. מצבך המשפחתי:

1) נשוי/אה או חיה/בזוג

2) רווק/ה

3) אלמן/ה

4) גרוש/ה

21. האם יש לך ילדים?

1) כן.

2) לא. ← **עבור לשאלה 24**

22. כמה ילדים יש לך? _____

23. מהו גיל הצעיר/ה שבהם? _____

24. מהו יישוב מגורים שלך? _____

25. נא סמן/י באיזו מהקבוצות הרשומות מטה נכללת ההכנסה החודשית של משפחתך?

(נטו)

- 1) פחות מ-2,499 ₪.
- 2) מ-2,500 עד 4,999 ₪.
- 3) מ-5,000 עד 9,999 ₪.
- 4) יותר מ-10,000 ₪.

26. האם יש לרשות משק הבית שלך רכב?

- 1) לא.
- 2) כן; _____ אחד _____ שניים או יותר.

הוראות למראיין

מקום הראיון (שם האתר) _____

זמן הראיון _____

מין המרואיין _____

מס' האנשים בקבוצה _____

נספח 2: שאלון לסקר טלפוני

1. מין:

זכר / נקבה

2. האם יצאת לנופש בחיק הטבע בשנה האחרונה? (פירושו של דבר – בילוי בחיק הטבע במהלך היום, ללא לינה מחוץ לבית?)

אם התשובה היא "כן", לשאול – כמה פעמים?

● 1-2 פעמים

● 3-5 פעמים

● 6-10 פעמים

● יותר מ-10 פעמים

(עבור לשאלה 4)

אם התשובה היא "לא", עבור לשאלה 3

3. מהן הסיבות שבגללן לא יצאת לנופש בחיק הטבע בשנה האחרונה? * (לא להקריא*)

● אין בארץ אתרי נופש שהייתי מעוניין לבקר.

● הטבע בארץ אינו מתאים לנופש שאני מעדיף.

● אין לי רכב.

● אין זמן.

● נסיעות כאלו יותר מדי יקרות בשבילי.

● לא מעוניין לטייל באתרי טבע.

● מצב בריאותי.

● גיל.

● ילדים קטנים.

● מצב ביטחוני.

● לא מכיר את אתרי נופש בארץ

● אחר

(אם הסיבה – אי-היכרות עם אתרי נופש, לשאול: היכן היית רוצה לקבל מידע אודות אתרים ופעילויות נופש בחיק הטבע?*) (להקריא)*

- (1) עיתונים
- (2) טלוויזיה
- (3) רדיו
- (4) אינטרנט
- (5) עלונים ופליירים בדואר

באיזו שפה?

- (1) ברוסית
- (2) בעברית
- (3) לא חשוב

(עבור לשאלה 16)

4. מהי העונה המועדפת עליך לביקורים בחיק הטבע? (לא להקריא)*

- (1) אביב
- (2) קיץ
- (3) סתיו
- (4) חורף
- (5) לא משנה

5. אלו אזורים אתה מעדיף לנב"ט? (להקריא)*

גליל, גולן, חרמון, כינרת, מרכז הארץ, נגב, מדבר יהודה, אחר _____

6. באלו יערות ו/או פארקים ביקרת בשנה האחרונה? (לא להקריא)*

כמה פעמים?

- גלנוע
- לוי (אזור טבריה)
- בן-שמון
- קנדה

רבין
 יער ארה"ב (ליד ירושלים)
 סטאף (ליד ירושלים)
 קריית־אתא
 ערד
 מלכים
 אחר

7. מהם היערות והפארקים הנוספים שמוכרים לך? * (להקריא) *

גלבוע
 לוי (אזור טבריה)
 בן־שמון
 קנדה
 רבין
 יער ארה"ב (ליד ירושלים)
 סטאף (ליד ירושלים)
 קריית־אתא
 ערד
 מלכים
 אחר _____

8. כיצד היית מתאר את התרשמותך הכללית מיערות ופארקים בהם ביקרת? * (להקריא) *

3	2	1
מוזנח	-----	מטופל
צפוף	-----	לא צפוף
משעמם	-----	מעניין
לא נעים	-----	נעים

9. עם מי את/ה יוצא/ת בד"כ לטיול? * (לא להקריא) *

- (1) עם בני־משפחה
- (2) עם בני־משפחה וחברים
- (3) עם חברים
- (4) לבד

10. באיזה יער או פארק ביקרת בפעם האחרונה? _____

11. כיצד נודע לך על קיומו של אתר זה? * (לא להקריא) *

- (1) מפי חברים או בני־משפחה.
- (2) מפרסומות בכלי התקשורת (עיתונות, רדיו, טלביזיה, אינטרנט)
- (3) מעלוונים, פוסטרים, מודעות וכד'.
- (4) כלל לא ידעתי על אתר זה קודם, והגעתי אליו במקרה (בדרך למקום אחר או בדרך הביתה).
- (5) אני גר ליד אתר זה.
- (6) אחר (נא לציין) _____

12. היכן היית רוצה לקבל את המידע על אתרי נופש בארץ ועל פעילויות האפשריות

בהם? * (להקריא) *

- (1) מעיתונים.
- (2) טלביזיה.
- (3) רדיו.
- (4) אינטרנט.
- (5) חוברות מידע שניתן לקבלן בדואר.

באיזו שפה? * (לא להקריא) *

- (1) ברוסית.
- (2) בעברית.
- (3) לא משנה.

13. כמה פעמים ב-12 החודשים האחרונה ביצעת את הפעילויות הבאות: * (להקריא פעילויות-נופש בלבד)*

אם התשובה היא "אף פעם", לשאול:
האם אתה מעוניין בפעילות זו?

התעניינות			יותר מ-10 פעמים	6 עד 10 פעמים	3 עד 5 פעמים	פעם-פעמיים	אף פעם	
כן	לא	לא יודע						
								פיקניקים או מנגלים ביערות או בפארקים
								טיולים רגליים ביערות או בפארקים
								ביקורים בשמורות טבע
								טיולי אופניים
								טיולי טרקטורונים/ ג'יפים
								רכיבה על סוסים
								שיט קיאקים או אבובים
								אירועי אמנות (קונצרטים, תערוכות וכד') בטבע
								אטרקציות (נא לפרט) _____
								אחר (נא לציין) _____

14. מהן הסיבות העיקריות לביקוריך בנב"ט? * (להקריא)*

- 1) לצאת מהשגרה
- 2) עניין בטבע
- 3) לנשום אוויר צח
- 4) להתבודד בטבע (עם משפחה, חברים, בן/בת זוג, לבד)
- 5) לבלות בחיק הטבע יחד עם משפחה וחברים
- 6) ליהנות מהנוף
- 7) לפגוש אנשים
- 8) להכיר מקומות חדשים בארץ
- 9) לחפש אתגרים והרפתקאות
- 10) סיבה אחרת (נא לציין) _____

15. האם את/ה מבקר/ת בחיק הטבע בארץ לעתים קרובות יותר, לעתים רחוקות יותר, או באותה תכיפות כמו בברה"מ?:

אם התשובה היא "לעתים קרובות יותר" או "לעתים רחוקות יותר", לשאול מדוע?
* (לא להקריא, אך אם הנשאל מתקשה לענות, ניתן להקריא את התשובות האפשריות)*

לעתים רחוקות יותר

- 1) שינוי במצב משפחתי
- 2) אין זמן
- 3) לא מכיר/ה את אתרי הנופש בארץ
- 4) אין בארץ מקומות נופש בהם אני מעוניין/ת לבקר
- 5) הטבע בארץ אינו מתאים לפעילויות הנופש שאני מעדיף/ה
- 6) נסיעות כאלו יותר מדי יקרות בשבילי
- 7) מרחקים קצרים מדי לטיולי רגל ביערות
- 8) אין לי רכב
- 9) יותר מדי אנשים באתרי נופש
- 10) אחר (נא לציין) _____

לעתים קרובות יותר

שינוי במצב משפחתי
יש יותר זמן פנוי
מרחקים קצרים למדי בין מקום המגורים לאתרי נופש
זמינות הרכב
הטבע הייחודי בארץ
ספציפיות של תחום תעסוקתי בארץ
אחר (לא לציין) _____

16. מהן פעילויות הנופש בחיק הטבע בהן עסקת לפני עלייתך ארצה?

* (לא להקריא, אך אם הנשאל מתקשה לענות, ניתן להקריא את התשובות האפשריות) *

פיקניקים
שהות בסופי שבוע בבית הקיט
דיג
ציד
טיולי תרמילים בסופי שבוע
טיולים רגליים
"טיולי פטריות"
שיט בקיאקים
טיפוס
אחר (נא לציין) _____

17. מה היה מקום מגוריך (אזור) בחמש השנים לפחות שלפני עלייתך ארצה?

* (לא להקריא) *

- (1) רוסיה
- (2) אוקראינה, בלרוסיה, מולדובה
- (3) אסיה התיכונה, קזחסטן
- (4) קווקז (גרוזיה, אזרביידז'ן, ארמניה)
- (5) בלטיקה

18. בן/בת כמה את/ה _____

19. רמת השכלתך? _____

20. מהו עיסוקך העיקרי? * (להקריא) *

1. שכיר
2. עצמאי (בעל עסק)
3. לומד
4. צבא
5. פנסיונר
6. עקרת-בית
7. לא עובד
8. אחר _____

21. מצבך המשפחתי:

נשוי/אה או חי/ה בזוג
רווק/ה

22. האם יש לך ילדים?

- 1) כן
- 2) לא (אם לא, עבור לשאלה 25)

23. כמה ילדים יש לך? _____

24. באיזה גיל הצעיר/ה שבהם? _____

25. ההכנסה החודשית הממוצעת למשפחה בארץ היא 6,000 ש"ח נטו. ההכנסה של משפחתך:

פחות מהרמה הממוצעת.
יותר מהרמה הממוצעת.
סירב לענות.

26. האם יש ברשות משפחתך רכב?

לא.

כן.

אחד.

שנים או יותר.

נספח 3: פרופיל דמוגרפי-חברתי של מדגם הנשאלים – סקר טלפוני (באחוזים)

שם המשתנה	כל המדגם	ירושלים	תל-אביב	חיפה	באר-שבע
סה"כ	514 (100%)	111 (100%)	160 (100%)	164 (100%)	79 (100%)
מין: גברים נשים	39.2 60.1	40.5 56.8	36.7 63.3	43.5 56.4	34.2 65.8
גיל: 25-18 34-26 49-35 64-50 +65	13.3 15.7 35.3 22.5 13.3	15.4 13.6 26.4 23.6 20.9	13.7 20.0 35.6 21.9 8.7	14.3 12.4 40.4 20.5 12.4	6.3 16.4 36.7 26.6 13.9
השכלה: מתחת לתיכונית תיכונית על-תיכונית אקדמית	– 20.7 17.3 61.4	1.8 12.7 11.8 73.6	– 31.9 8.7 59.4	0.6 17.7 25.6 56.1	– 15.2 25.3 59.5
מצב משפחתי: נשוי/ אה לא נשוי/ אה אלמן/ ה	68.0 31.2 0.8	65.8 31.5 2.7	66.9 33.1 –	70.5 28.8 0.6	68.4 31.6 –
ילדים: אין יש	16.1 83.9	21.2 78.8	16.9 83.1	15.3 84.7	9.0 91.0
מס' ילדים*: 2-1 3 ויותר	88.6 11.4	84.7 15.3	83.3 16.7	91.8 8.2	97.1 2.9

שם המשתנה	כל המדגם	ירושלים	תל-אביב	חיפה	באר-שבע
גיל הילד הצעיר*: מתחת ל-5 שנים 10-6 15-11 +16	16.9	22.1	21.2	12.2	11.4
	12.9	9.3	12.1	14.5	15.7
	16.9	10.5	19.7	18.3	17.1
	53.2	58.1	47.0	55.0	55.7
תעסוקה: שכיר לומד פנסיונר לא עובד סטטוס אחר	59.1	51.3	68.1	56.7	55.7
	7.9	9.0	5.6	12.2	2.5
	15.2	18.9	11.9	14.6	17.7
	12.5	10.8	11.3	11.6	21.5
	5.0	9.9	3.0	4.8	2.6
הכנסה: פחות מממוצע יותר מממוצע הרמה הממוצעת אין תשובה	56.4	50.0	48.2	62.3	67.9
	31.6	41.5	36.2	25.7	21.8
	2.9	0.9	-	5.7	5.1
	9.1	7.5	15.6	6.3	5.1
אזור מגורים לפני העלייה: קווקז ואסיה התיכונה שאר אזורי ברה"מ	16.3	9.9	25.0	12.2	16.5
	83.4	90.1	75.0	87.8	83.5
זמינות הרכב: אין מכונית אחת שתיים ויותר	54.7	49.5	51.9	56.1	64.1
	43.5	47.7	46.2	41.5	35.9
	1.8	1.8	1.9	2.4	-

* מאלו שיש להם ילדים

נספח 4: סקר טלפוני

לוח 1: התפלגות אתרי טבע ונופש לפי מספר הביקורים במהלך השנה האחרונה

סה"כ	מספר הביקורים				שם האתר
	באר-שבע	חיפה	תל-אביב	ירושלים	
14	–	7	1	6	גלבוע
33	1	22	1	9	יער לוי
99	8	7	71	13	יער בן-שמון
70	1	9	39	21	פארק קנדה
22	–	7	12	3	פארק רבין
32	–	7	17	8	יער ארה"ב
31	–	6	22	3	סטאף
19	–	14	1	4	יער קריית-אתא
11	2	7	–	2	ערד
11	–	7	–	2	יער מלכים
65	–	18	–	47	יער ירושלים
3	–	–	–	3	קנדי
16	2	–	12	2	ליד קריית-גת
55	2	37	8	8	גן השלושה
4	–	–	–	4	נאות קדומים
33	–	–	8	25	ליד בית-שמש
172	–	163	32	3	כרמל
5	–	–	–	5	חורשת טל
35	11	11	5	8	ליד אשקלון
6	–	–	–	6	יער הנשיא
8	–	–	1	7	פארק הקופים
4	–	–	–	4	נס הרים
13	–	6	–	7	פארק גילה
23	2	9	11	1	פארק רוטשילד
9	–	8	–	1	זיכרון יעקב
11	3	–	–	8	פארק בריטניה

סה"כ	מספר הביקורים				שם האתר
	באר-שבע	חיפה	תל-אביב	ירושלים	
2	-	-	-	2	מעלה החמישה
1	-	-	-	1	עין בוקר
19	-	9	8	2	חמת גדר
87	11	8	68	-	ספארי - ר"ג
19	2	8	9	-	ליד קיסריה
5	-	-	5	-	עין-גדי
9	-	4	5	-	ליד ראשל"צ
19	-	7	12	-	ליד קריית-שמונה
20	-	8	12	-	נגב
11	-	-	11	-	ליד ראש העין
3	-	-	3	-	ראש-פינה
6	-	-	6	-	פארק חולון
33	33	-	-	-	יער להב
4	4	-	-	-	פארק גולדה
8	8	-	-	-	פארק אשכול
1	1	-	-	-	בית-גוברין
2	2	-	-	-	פארק אופקים
2	2	-	-	-	פארק ליד ירוחם
11	3	9	-	-	ליד נצרת
49	-	49	-	-	רמת הגולן, חרמון
7	-	7	-	-	בית אורן
10	-	10	-	-	מגידו
29	-	29	-	-	אזור כינרת
19	-	19	-	-	עכו
4	-	4	-	-	יער גורן
16	-	16	-	-	ליד יוקנעם
10	-	10	-	-	אזור צפת
8	-	8	-	-	כרמיאל
12	-	12	-	-	אזור נהרייה
(100%) 1255	(7.8%) 98	(44.8%) 562	(30.3%) 380	(17.1%) 215	סה"כ

אתרי טבע ונופש המבוקרים ביותר:

לוח 2: ירושלים

ירושלים	שם האתר
215 (100%)	סה"כ
47 (21.9%)	יער ירושלים
25 (11.6%)	יערות ליד בית-שמש
21 (9.8%)	פארק קנדה
13 (6.0%)	יער בן-שמן
8 (3.7%)	גן השלושה
8 (3.7%)	יער ארה"ב
8 (3.7%)	ליד אשקלון
8 (3.7%)	פארק בריטניה
77 (35.8%)	אחר

לוח 3: תל-אביב

תל-אביב	שם האתר
380 (100%)	סה"כ
71 (18.7%)	יער בן-שמן
68 (17.9%)	ירקון, רמת-גן
39 (10.3%)	פארק קנדה
32 (8.4%)	פארק לאומי כרמל
22 (5.8%)	סטאף
17 (4.5%)	יער ארה"ב
12 (3.2%)	פארק רבין
12 (3.2%)	יער ליד קריית-גת
12 (3.2%)	אזור קריית-שמונה
12 (3.2%)	אזור הנגב
12 (3.2%)	פארק רוטשילד
11 (2.9%)	ליד ראש העין
60 (15.8%)	אחר

לוח 4: חיפה

חיפה	שם האתר
(100%) 562	סה"כ
(29.0%) 163	פארק כרמל
(8.7%) 49	רמת הגולן, חרמון
(6.6%) 37	גן השלושה
(5.2%) 29	אזור הכינרת
(3.9%) 22	יער לוי
(3.4%) 19	אזור עכו
(3.2%) 18	יער ירושלים
(2.8%) 16	ליד יוקנעם
(2.5%) 14	יער קריית-אתא
(2.1%) 12	אזור נהרייה
(32.5%) 183	אחר

לוח 5: באר-שבע

באר-שבע	שם האתר
(100%) 98	סה"כ
(33.7%) 33	יער להב
(11.2%) 11	ליד אשקלון
(11.2%) 11	ירקון, רמת-גן
(8.2%) 8	פארק אשכול
(8.2%) 8	יער בן-שמון
(27.5%) 27	אחר

לוח 6: התפלגות המבקרים לפי היכרות עם אתרי נופש שונים (באחוזים)

סה"כ	מספר הביקורים				שם האתר
	באר-שבע	חיפה	תל-אביב	ירושלים	
(100%) 276	(100%) 36	(100%) 88	(100%) 96	(100%) 56	סה"כ נשאלים
(20.3%) 56	5.9	26.1	17.2	26.8	גלבוע
(8.0%) 22	2.9	4.5	8.6	16.1	יער לוי (טבריה)
(26.4%) 73	14.7	14.8	25.8	55.4	יער בך-שמון
(38.8%) 107	32.4	40.9	30.1	57.1	פארק קנדה
(13.4%) 37	–	9.1	18.3	21.4	פארק רבין
(17.2%) 47	5.9	6.8	23.7	30.4	יער ארה"ב
(9.8%) 27	–	3.4	10.6	25.0	סטאף
(12.7%) 35	14.7	22.7	4.3	10.7	יער קריית-אתא
(7.2%) 20	32.4	2.3	–	12.5	ערד
(1.8%) 5	5.9	–	–	5.4	יער מלחים
(8.3%) 23	–	3.4	–	41.1	יער ירושלים
(4.0%) 11	–	–	–	19.6	פארק גילה
(0.4%) 1	–	1.1	–	–	חרמון
(1.4%) 4	–	–	–	7.1	יער הנשיא
(1.4%) 4	–	–	–	7.1	נס הרים
(4.0%) 11	–	8.0	1.1	5.4	כרמל
(2.5%) 7	9.1	2.3	–	2.6	רוטשילד
(1.1%) 3	–	–	–	5.4	קנדי
(1.1%) 3	3.4	1.1	1.1	–	גן השלושה
(2.2%) 6	–	1.1	–	9.1	נאות קדומים
(0.7%) 2	–	–	–	2.6	ליד אשקלון
(1.8%) 5	–	2.3	1.1	3.6	ליד בית-שמש
(1.4%) 4	–	–	4.3	–	פארק הירקון
(2.5%) 7	–	6.8	1.1	–	חמת גדר
(22.1%) 61	15.5	6.3	37.1	–	פארק רמת גן, ספארי
(1.8%) 5	14.7	–	–	–	יער להב
(0.4%) 1	3.0	–	–	–	יער בך-גוריון
(1.1%) 3	9.0	–	–	–	פארק אשכול
(1.1%) 3	9.1	–	–	–	פארק תמנע
(0.4%) 1	3.0	–	–	–	פארק גולדה מאיר
	16	18	14	20	סך האתרים המוכרים